

Eesti ajalehtedes aastatel 1881–1884 ilmunud kajastused ja sõnumid seoses esimeste eesti väljarändajate asumisega Samara kubermangust Abhaasiasse Suhhumi piirkonda. Sellega seoses vallandunud poleemika, milles kesksel kohal olid kooliõpetaja Joosep Rezold (Thbilisi), Gustav Soonsein (eesti koolmeister Samaras) ja Jaan Kilk (üks esimesi Samarast Suhhumi piirkonda siirdunud eestlasi), samuti Eesti Postimehe tollane toimetaja Karl August Hermann ja Samara eestlane Peeter Kolju (Koljo). Õpetlik lugemine ka tänapäeval. Digiteeris A. Aule, kirjaviis muutmata.

Samara kubermangu eestlased. Taga-Kaukaasia: Abhaasia. Joosep Rezold. Samara eestlaste väljarändamine Suhhumi piirkonda. Samara eestlased Peeter Piir ja Jaan Kilk (Taga-Kaukaasiasse asunduste rajamise maakuulajad). Eesti asundusele koha otsimine Batumis, Karsi piirkonnas (Türgi) ja Suhhumis. Linda asunduste koha (Abžakva) väljavalimine Abhaasias Suhhumi lähedal. Rezoldi teated ja nõuanded eestlastele seoses Suhhumi piirkonda väljarändamisega. Võimude luba Abžakva piirkonda asumiseks. G. Soonseini kriitika Rezoldi ja Kilgi aadressil. Samara Estonka küla eestlaste pidu Aleksandrikooli asutamise auks: Jaan Pint. K. Kuusik. Jaan Kilgi vastus Soonseini kriitikale. Soonseini hüsteerilisevõitu sõnavõttud. J. Kilgi üksikasjalik kiri Samara väljarändajate Suhhumi-teenonna ja (juunis 1882) Estonia küla asutamise kohta. J. Hellat. P. Hallik. Samara eestlaste kirjad, milles kummutatakse Soonseini väiteid. Rezoldi külaskäik Suhhumisse juunis 1882. Peeter Kolju üksikasjalik kirjeldus teenonna kohta Samarast Suhhumisse. Soonseina kõikvõimalikud süüdistused kõigi aadressil ja viide, et Suhhumisse rännanute osa läks elama 40 km kaugusele Suhhumist. Peeter Pint. Peeter Kolju otsus mitte Abhaasiasse jääda, vaid hoopis Eestit külastada ja seejärel Samarasse tagasi pöörduda. Mitmete eestlaste tagasipöördumine Suhhumist Samarasse. Samara eestlase kiri Suhhumi rännanute käekäigu kohta. Rezoldi külaskäik Suhhumisse juunis 1883. Väljarändamine Eestist Taga-Kaukaasiasse. Samarast Suhhumisse väljarännanu kirjeldus viletsate olude kohta ja palve saata raamatuid. Peeter Vatsar. Teised (Samara eestlasi mitte käsitlevad) Rezoldi kirjad samast perioodist on digiteeritud eraldi failides.

Eesti Postimees (nr. 25), 24. juuni 1881, lk. 98 (K.)

Samaarast kirjutab meile kirjasaatja K., et säält wiimsel ajal inimesed välja rändama hakkawat. Nende seas olewat ka *Eestlasi*, kes mõne aja eest sinna elama asusiwad. Nad ei olla selle isamaaga rahu ja otsiwat sellepärast uut ja paremat.

Eesti Postimees (nr. 30), 29. juuli 1881, lk. 2–3 (Rezold)

Kiri Kaukasusest.

Armsad Eesti Postimehe lugijad!

Juba kaunis tükk aega on sellest ajast igawese ajamerde woolanud, kui wiimaks Teile Kaukasuse poolt sõnumid saatsin; et mull nüüd pisut parast aega on ja asi iseenesest tõdeline, tarwiline ja meie Eesti wendadesse puutub, sellepärast wõtan sulle näppu ja pistan paberi pääle, mis alamal leiata.

Mööda läinud aastadel minust kirjutatud „Kaukasuse kirjad“ oliwad Samaara Eestlaste juures, kus meie kõigil tuntud koolmeister Soonsein elab, himu äratanud, Kaukaasia maale wälja rännata, ilma et ma oleks seda teadnud hingest ette ära arwata, et neid suuremad keegi oleks tähele pannud, kuid et kõrwast sisse teisest wälja lasknud, aga need oliwad, nii kui ma kõrwalt kuulnud, kaunis suurt mokasõda Samaarlaste juures sünnitanud. Ühed, kes tahawad sinna elama jääda, ütlewad: „Rezoldt on petis ja kelm oma kirjadega; teised, kes tahawad wälja rännata, ütlewad: Rezoldt tubli poiss“ j. n. e. — Mina omalt poolt aga ütlen: igäühel olgu oma piip, oma tubakas ja omad tulused ja enam oidu otsa ees, kui Darwini õpetuse järele meie esiwanematel.

Mööda läinud talwel sain Samaarast kirja, kus küsiti: „Kas Kaukasuses maid müüa on ehk kroonu maid saada.“ Minu poolt oli muidugi wastus, et seda ja tõist on saada ja andsin neile nõuu, saadikuid walitseda, kes maad pidiwad tulema waatama ja läbi katsuma. — Nõnda nad siis ka tegiwad. Seitsmendal Juunil tuliwad 2 saadikut Samaarast: Peeter Piir ja Jaan Kilk. Mõlemad tublid rahwamehed. Peeter Piir lühikese kaswuga, punaka, nuri habemega, kaunis kõrge otsaesisega, keskealine mees; kauni waimuannetega, aga ilma kooliõpetuseta, nagu kõik meie suurem jagu Eesti põllumehi. Jaan Kilk Wene moodu suure habemega, särk ikka pükside pääl nagu muidugi Wenelasel, ja kaunis osaw sõnamees. — Palusin nimetatud mehed oma juurde korterisse jääda, sest et Tiflisi linnas kõik asi wäga kallis, iseäranis wõeral tundmata inimesel ülespidamine, mis nad mitte ära ei lükanud, waid lahkeste wastu wõtsiwad, kunni oma asja Tiflisis walitsusega oliwad toimetanud, kus juures mina muidugi nii palju kui wõimalik, awitasin. Kindral Kamaroff, kes nende kroonu maade walitseja, mis wälja jautatakse, andis kirjad kaasa Karsi, Batumi ja Suchumi maa walitsejate kätte, kes pidi neid maid laskma ette näidata, mis rahwale jautatakse. Et neil omal toimetus siin wõeral maal raske, mitmes asjas tundmata ja keele puudus, palusiwad mind kaasa sõita abiks toimetamise juurde. — Pärast seda kui nad ühe nädala minu juures oliwad puhanud omast pikast tee-käigust ja Tiflisis asjad korda toimetanud, sõitsime 14. Juunil Tiflisis ära asja ajama, tuleruunaga Pooti poole. Ilm oli ilus ja sellepärast sõit kena. Raudtee käib ligi 150 wersta mööda jõe äärt ilusate mägede wahelt läbi. Pooti poolt Koori linna, Kutaiisi linna kohalt, hakkawad madalad maad pääle, ilusad leht-puumetsad teretawad ja jätawad jälle kiirelt reisijaid Jumalaga. Imeretia, kust läbi sõitsime, on üks wäga kaunis wiljarikas maa. Siin oliwad külad juba natuke inimlikult ehitatud, enamiste ridas hooned, nõnda ehitatud, et tuul alt läbi puhub, sellepärast et maa liiga wesine

on ja wõiks haigusi sünnitada. Wiina- ehk wiljapuu aiad oliwad sell kombel kui meilgi Eestimaal sisse piiratud wõredega, aga wõred olid enamiste kõik kaswajaist puist nii tihti istutatud, et elajad läbi ei pääse ja siis weel wäätidega läbi punutud nagu meie pool mõne nõu-matslase turbla-wedamise korwid. Õhtuks jõudsim Pooti linna, kus kaks päewa wiibisime ja seda nurka läbi waatasime. Pooti on üks wilets, wäikene linnakene, ilma miski rõomustawa kohata. Üks wäike linna rohuaiakene, harimata iga pidi ja üks wana kunst-kärner wanapõlwe waimus, olid üksi tähelepanemise wäärt. Ta näitas hirmus hingeahastuses olewat, et enam urwaplaastrit töölistele ihu harimiseks ei wõi anda, nagu wanal ajal. Siit sõitsime laewal Batumi linna. See linn näitab ka wiletsal Türgi wiisil ehitatud, aga hoopis teine elu oli siin. Inimesed näitasid kõik wäga lahked ja püüdmise waim igal ühel olema, oma ette seatud märgi poole. — Elutsejad on enamiste kõik Türklased. Wõeraste majad, trahterid ja muud sellesarnatsed awalikud inimeste kooskäämise kohad oliwad iga õhtu puupüsti täis, sõiwad, jõiwad ja laulsiwad. Suurem jagu igas trahteris oliwad ümberhulkujad kandlemängijad neiud, Saksa suguharust. Nende esimene ja wiimane laul on ikka: „Ma olen wäike postimees.” — Siin käisime kubeneri herra Shmokowi juures, kes meid wäga lahkeste wastu wõttis ja oma rõõmu selle üle awaldas, et Eüroopa kolonistid saaksiwad Batumi kubermangu asuma. Maid on küll saada ja üle pää wäga häid maid; aga siia ajani weel suuremalt jault kroonu poolt läbi uurimata ja sisse wõtmata; sest et Berlini traktadi järele Türklastel luba on teha oma maadega mis tahawad, kunni Februari kuuni 1882. Palju Türklasi on siin oma maad maha jätnud ja Türgimaale wälja rändanud. Maa kaswatab kõikisugu Lõunamaa wiljasi, nagu: Wiinapuud, Saksamaa pähkklapuud, ploomid, kirsid, kreegid, wiigid, mandlid, õunad, ja aprikosid j. m. m. siit sõitsime ühel hommikul laewaga merdmööda ühte wäikesse Türgi linna, Kabuletti, kus Wene kasakad korteris oliwad. Waatasime selle maa ümbertkaudu kenat Jumala loodust ning keerasime õhtuks jälle Batumi. Kui ümbertkaudu nii palju olime luurinud, kui meil tarwis ja walitsuse poolt luba oli, sõitsime siit ära Suhum-Kalee linna. Tõisel päewal, pühapäewa hommikul, jõudsim kell 10 Suhumi linna alla. Lootsikutega wiidi meid siit aurumasina päält randa. Kui pisut olime sadamas wõeraste majas ihukinnitust wõtnud, jätsin omad seltsimehed kortelisse ja sõitsin ise woorimehega baron v. W. juurde, kes pooltõist wersta linnast ühe Poola Obersti Nasanski datshu (suikortel) pääl elas. Tema juurde jäin ka kõigeks selleks ajaks, mis meie Suhumis wiibisime, korterit pidama. Siin meie nüüd luusisime mitmed kohad ja paigad läbi. Walitsuse poolt anti meile keelemees kaasa, kes krundid ette näitas. Kindral Sawatski nähti suure ihaldusega tahtma Eestlasi oma maa pääle elama. Tema krunt on 25 wersta Suhumist ühe ime ilusa koha pääl. Meie walitsesime pea asumisepunkti Abshakwa Suhumi linna lähedale, arwata kaks ehk kolm wersta linnast, kus raja pääle hakkab, ja andsime selle ja weel ühe kahe teise tüki pääle palwe kirja sisse. 25. Juunil sõitsime neid kahte waatama: baron v. W., nende ridade kirjutaja, Piir, Kilk ja kroonu poolest kaasa antud ammetnik, kes maa rajasi tundis ja meile ette näitas. Põhja poolt nurgast läksime Abschakwa maa sisse, kuhu üks Greeklane oli ajuti asunud, ühte jõeäärde suure mäe sõrwa. Üle raja astudes pidasime ühe suure pähkklapuu all kinni ja wõtsime selle maa Eestlastele Linda nimel sisse, kui wanad Juudamehed Kanaanimaa Jehowa nimel. — Puu sisse leika-

sime Linda nime tähenduseks, et siit peaks Eestlaste raja pääle hakkama. Kui pisut olime puhkanud ja tulewase lootuse õnne tarwis klaasid kokku löönud, sõitsime edasi, enamiste kesk ülewelt nimetatud maa südamest läbi ja wahtisime kahele poole seda lõpmata wägewat maa kasu ja ilu imeteledes. Piir oli üsna iseenesest ära, ei tahtnud enam edasi tulla, selle ümber kautse kenaduse rõõmul; hüüdis kui Peetrus suures waimustuses: Jääme siia elama ja teeme enestele maad. — Maa oli ärarääkimata kena. Kõik sugu lõune maa wilja puud kaswasiwad iseenesest metsades. Nimelt kõige paremine kaswawad Suhumis: õunad, wiinamarjad, suured pähklad, wiimsid wõib lühikese ajaga koormate kaupa kogude, üle selle weel ploomid, wiigid, kirsid, aprikosid, ka isa Jakobi elu äratuse tuudami marjad j. m. m. Sõnajalad kaswid kui metsad, et kui mees hobusega sisse sõiti, ta wälja ei paistnud. — Maa on künklik ehk mäGINE ilusa nõrgewa, puhta weehallikatega täidetud, kaswatab kõiki sugu wilja wägewaste, nagu kukurusi, üks erne iwasugune wägew wili, mis siitmaa inimesed leiwaks ehk kookideks teewad. Pää kaswab suuremalt jault jala pikuseks ja mehe käewarre jämeduseks; üle selle kaswawad kõiksugu aia ehk kõrge kultuura wiljad. Ka nisud, odrad, kaerad, kapsad, kartohwid, kaalikad ja nairid etc. — Abshakwa põhja hommiku pool sõrwas olid 12 Greekasugu perekonda elama asunud. — Lõuneõhtu poole sõrwa olid kolm Saksa poissmeest hilja aja eest asuma hakanud. — Kõige tähelepanemise wäärt oli wiinapuude kaswamise wägi. Nad hakkawad maast kaswama ümber puu; lähewad kümne sülla kõrgusele puudeladwadesse. Tulewad säält loogeldes tagasi, lähewad uuesti poolde puusse ja keerawad siis tõiste naabrite juurde salajuttu sahkama, keerutawad mitmed naabruses kaswawad puud oma wäänikute wahele keereldes ja weereldes ning lasewad wiimaks päänorgus maapoole, kui oma suurt pattu ja tehtud ülekohut kahetsedes, rippuda. Õhtuks sõitsime jälle linna tagasi igaüks oma korterisse. —

Ma wiibisin asja toimetuse pärast kauemine Suhumi. Minu kaaslased jäiwad paar päewa hiljemine aurumasinat ootama. Suhumi linnast pole muud ütelda, et kuid et ta mere ääres kaunis ilusa koha pääl on; majad enamiste ühe kordsed hulk majade waremeid tuletawad mööda läinud kurblikku Türgi sõaega rändajale meelde, kus tuhanded omast ilma jäänud, milljonid silmapisarad ära saiwad walatud ja kõik, nagu rahwas rääkis, selle aegse sääläse sõa-kindrali, kelle kätte walitsus kamandu oli uskunud, hooletuse läbi. Ilus rõõmulik laewa- ja raudtee wiis mind jälle hää ilusa ilmaga Tiflisi poole tagasi. Pootis pidin weel ühe öö kinnipidama, sest et raudteerong oli juba ära läinud, kui meie Pooti jõudsime. Ootasin hotel Londonis, kus ühe Baltimaa kooliherraga tutwustasin, kes praeguse sääläse ülemakoolide eesmuretseja (попечитель'i) toorusest ja endise hädusest mulle mõnda kõneles. Tõisel hommikul kell 10 wiis raudtee mind hääs tuttawas seltsis Tiflise poole, kuhu õhtu kell 10 jõudsime. Oma pansioni ja kooli leidsin koolide Institudi õpetaja herra Jossiliani juhatuses all kõik wäga hääs korras; nii et rõõmuga wõin mööda läinud teereisi pääle mõtelda, mille läbi ehk oma suguwendadele olen jõudnud kasu saata ja abiks olla. Kaukasus on weel kui üks noor neitsi, kelle põues tulewase põlwe rahwaste tarwis ärarääkimatad õnne ja waranduse hallikad peidus seiswad, ja õnnelik on see peig, kes neid warandusehallikaid nüüd

aegsaste, kus weel saada on, warakult kui peig oma pruudi pääle mõtleb ja kosib. —

Linda laewa selts peaks ühe koloni Batumi asutama. Kroonu annab maid selle tarwis, kes kõik hommikumaa, esmalt Wäike Aasia kaubad odawalt Europasse oma laewadega toimetaks. Siit tehakse praegu raudtee Pooti raudtee külge, kelle ots Paaku linna ulatab. Hiljem saab Ardahani ja Karssi ja Eriwanni raudtee ka tehtud. Selle läbi wõiks siis kõik kaubad Kesk-Aasiast-Persiast, Afkanistanist ja Indiast Batumi kaudu hõlpsalt Europasse toimetada. Ma arwan, et neid mehi saab küll olema, kes oma kulu pääl wõiwad reisida ja asuda, sest maad annab kroonu ilma hinnata. — Maa on enamiste kõrge kultuura kaswataja; ühe wakamaa päält saab niipalju kui Eestimaal kümne wakamaa päält. Talwe pole suuremat olemas; sagedaste Jaanuari kuu lõpu ehk Weebruari kuu algu juba puud õitsewad.

Sellega pean lõpetama ja jätan kõiki Eesti Postimehe lugijaid isamaa pinnal terwitades Jumalaga, kunni midagi iseäralist on jälle teatada.

Tiflisis, 14. Juunil 1881

J. R. Rezoldt.

Tähendus toimetuse poolt. Kui Samaara Eestlased, kes säält loodetud eluõnne mitte ei wõinud leida, Kaukasusse rändawad, siis wõib see wahest nende elukorda küll parandada. Aga kodumaa suguwendadele meie niisugust reisi niihästi üleüldise kodumaa kui ka iseäranis reisijate eneste kasu pärast mitte ei wõi soovida. Wõerad rahwad, ka Türklased! ja wõeras kliima, uued elutarwitused ja tundmatad takistused — need wõiwad loodetud õnne nii sagedaste ootamata õnnetuseks pöördä, kui raudratas ennast pikal reisil ümber pöörab.

Eesti Postimees (nr. 42), 21. oktoober 1881, lk. 167

Kaukaasiast awaldasime meie mõne aja eest ühe kirja, mis säälist maad kiitis. Samaarast saadetakse meile nüüd teatusi, mis seda maad ka *laidawad* ja inimesi paluwad ette waadata, et nad mitte weerejateks kiwideks ei saaks. Meie ei arwa neid kirju sugugi tarwis olewat awaldada, sest meie nii kergemeelega inimesi Eestlaste seas ei arwa olewat, kes kohe sinna poole rändama hakkawad, kus hääd maad leida. Neile peaks ju siis kõik suuremad geograafia raamatud ära saama keeldud, mis neid kõige nelja tuule poole rändama paneksiwad. Jamaika saarel näituseks kõigub suhkur hommiku pilliroos, õhtu aga sulab ta juba kohwi tassis. Toit ja kliima on säält nii hääd, et inimesed juba 12.—15. eluaastas täis kaswanud on. Pistku õnneotsijad siis kohe minema: raatusest raudteele ei ole mitte palju maad, aga siis hakkab wenima!

Eesti Postimees (nr. 50), 16. detsember 1881, lk. 198 (Rezold)

Kaukaasiast. Kiri Samaarast väljarändaja Eestlastele. „Mullu aasta kirjutas herra S. „Eesti Postimehes” mõnegi seletuse Samaaramaa Eestlaste elukorra üle. Ka mõne tõise Samaara Eestlase läbi on mõni kaebus mu kõrwu kõlanud, nii et ma pidasin arwama, Samaara Eestlaste elukord on täieste waene. Nüüd olen ma mitmelt teiselt poolt sulel ja suusõnal teada saanud, et Samaara Eestlaste elukord sugugi nii paha ei olla, nagu ma pidin arwama. Niisugusel lool oleks oma elukoha mahajätmine ja väljarändamine kergemeelne ettewõtmine. Aga isamaa pinnalt väljarändanud Eestlased näikse väga wilund olewat rändama, kes seda wanasõna tähele ei pane: „Weerejal kiwil ei ole sammalt.” — Küll väga mitmed on kohtade wahetamise läbi õnnetuse sisse sattunud, on rändamistel oma terwise kautanud ja ise kalmu künkagi alla pidanud pugema ning omad abikaasad wäetima lastega wõera rahwa hulka wiretsama jätnud! Sellepärast peab küll igauks hästi ette mõtlema, enne kui ta wana kohta maha jätab. Wõib olla, et ehk mõned Samaara Eestlased minu Kaukaasia kirjade läbi, mis „Eesti Postimehes” ilmusiwad, on saanud väljarändamisele äratatud. Sellepärast on siis minu kohus neile meelde tuletada, et nad mitte liig kergel meelel ja ilma hädata oma wana kohta maha ei jätaksiwad. Ka Kaukaasias on omad hädad, ja nimelt on üks kõige suurem waenlane kliima, mis kergeste külma-tõbe wõib sünnitada. Siis ei ole tasaselt maalt sisserändanud inimesed selle kõrge maa harimisega harjunud jne. Kellel aga süda koguni mitte rahule ei jää ja rändamise himu suur on, tulgu, aga mind ärgu siis keegi süüdlaseks mõistku, et neid siia olen awatelenud*).

Mitmed on mind palunud seda kirja, mis Kaukaasiamaa walitsus Samaaramaa Eestlastele nende järeleküsimise pääle on saatnud, ümber panna ja „Eesti Postimehes” awaldada. Seda soowi olen järeelseiswalt katsunud täita.

Ärakiri.

„Kaukaasia sõja-ammetlikust rahwawalitsusest. Samaara kuberneerile 31. Oktoobril 1881 Nr. 5828.

Teie hoolealuse kubermangu, Samaara kreisi, Peeterpawlowski jauskonna, Shabalowka-, Telinka-, Estonka- ja Korowinka- külade kroonu talupoegade saadikutele Jaan Kilk ja Peeter Piirile, kes Suchumis maad, mis asujate tarwis määratud on, läbi waatasiwad ja kes siis enesele Abshakwa (Абшаква) maa-koha ära walisiwad, palume teada anda, et selle wastu ühtegi keeldust pole; ainult saab päritud, nagu seadus kinnitab, äralaskmiseotsuse ja hingede arwu kiri kohaliku waldade walitsuse poolt, mis Kaukaasia sõja-ammetliku rahwawalitsusele Tiflise linnas peab ette näidatama.”

* Jää oma isamaale ja toida ennast auuga! ütleb üks raamat, millel ka oma jagu elutarkust sees on, ning meie tunnistame oma väga auustatud suguwennaga, et see ka meie kohta sünnib. Toim.

Nõnda jätan siis seks korraks kõiki Eesti wendi terwitades Jumalaga.

Tiflisis, 20. Nowembril 1881.

J. R. Rezold.

Sakala (nr. 1), 2. jaanuar 1882, lk. 2–3 (Rezold)

Kaukasuse maalt. *Kirjad.* Mullu aasta awaldas „Eesti Postimees” paar kirja Kaukasuse maalt, kus jutustadi, kuidas Eestlased, kes mitme aasta eest tagasi meie maalt Samaarasse oliwad rändanud, kus nad kaunis jõukaks olla saanud, sealt weel edasi Kaukasuse maale tahta rännata ja kuidas nende saadikud ühe ilusa elukoha seal Eestlaste asupaigaks wälja oliwad otsinud. Nüüd saadab meile kooliõpetaja Rezold Tiflissi linnast, kes eesnimetatud saadikutega seltsis käis ja nende asju seal toimetab, kaks kirja, mis ta awaldada palub. „Eesti Postimees” ei olewat neid kirju enam wasta wõtnud, aga Rezold'i kätte tulla ka Eestimaalt nii palju küsimise kirju, et ta nende peale üksaawal wastust ei jõuda anda ja sellepärast seda ajalehes pidada tegema. Mis meie, neid kirju nüüd awaldades, omalt poolt seie juure peame lisama, on see: Meie maal on praegu küll maa-kohad juba nii kalliks tõusnud, et nad enam mitte ostmise kapitali intressi sisse ei too. Kui aga Eestlased, kellel wõimalik on, maid osta, wälja tahawad rännata, siis soowiksime, et nad mitte Kaukasuse maale ei lähe, kus harjumata kliima ja eluwiis suure jau neist maha saaks murdma, waid enesele lähedais Oudowa, Jamburg'i, Pihkwa ja Peeterburg'i kubermangudes kohta otsiksid. Neis kubermangudes saab praegu weel õige odawalt maid osta, seal on juba palju Eestlasi elamas, kes seal enamiste õige rikkaks on saanud, ja kohad ei ole meie kodust mitte nii kauged, et siit ka loomi ja paremaid asju ligi ei wõiks wõtta. Mis siin mõni talukoht maksab, selle eest wõib seal juba terve mõis kätte saada, mille peal hulk perekondi tubliste wõiwad elama asuda. Sellepärast ei soowi meie mitte, et Eestlased meie maalt Kaukasuse maale wälja rändawad, kuna lähedamal maid weel küllalt harjund kliimas odawalt saada on. — Tiflisest saadetud kirjad on järgmised:

„Üleüldse Samaara wäljarändaja Eestlastele. Mullu aasta laulis isand Soonsein „Eesti Postimehes” Jeremia nutulaulu Samaara Eestlaste elust. Niisama on ka mitmed muud Eestlased, kes Samaaras elawad, mulle sedasama Soonsein'i leinalugu ette luulunud, et seal olla nõnda ja nõndawiisi halb elada, mis mina ka uskusin, sest et Soonsein enne juba sellest elust palju paha oli kirjutanud. Aga nüüd olen mitmelt poolt selle asja järele kuulanud ja ustawa suu ja sule läbi teada saanud, et Samaara Eestlaste elu wäga hea olla ja mitmel oma 10—15,000 rubla kapitali, iseäranis Luolanka külas, kus inimesed jõukaste elawad ja kellest tõised koloniid peaksiwad õpetust wõtma. Aga nendest on

mitmed wilukad rändama ja weerlema, ega pane seda wana sõna tähele: „Weerjal kiwil ei ole sammalt.” — Küll on mitmed enne kohtade ära andmise ja wahetuse läbi õnnetuse sisse sattunud, kes läksid suurt saama ja jämedat jagama. Mitmed on pidanud niisuguste rändamiste peal oma terwist kautama ja kalmukünkasse langema ja on õnnetumad abikaasad lastega wõera rahwa hulka weerlema jätnud. Wõib olla, et ehk Samaara Eestlased minu kirjade läbi on saanud rändamise tujule ärritud; sellepärast on minu kohus neid ette maenitseda, et nad paigale jäewad, kui wähegi wõimalik on elada. Kui kogunigi süda rahule ei järe ja wäljarändamise himu suur on, siis tulge, aga ärge minule süüd antke, kui meelejärele ei ole. Kaks asja on karta, esmalt kliima, mis külma tõbe sünnitab, ja tõiseks Teie ei ole kõrge kultuura wiljaharmisega wilunud. Wiimast wõib küll pea õppida, kes agara waimuga inimene on, aga kõige enam on külma-tõbe karta.”

Tõine kiri:

„Awalik wastus Samaara Eestlastele ja mitmele muile, kes Suhhumimaa pärast Eestimaalt on minule kirjutanud:

„Et ma Teile kõikidele üksikult kirjateel wastata ei jõua, sellepärast, armsad suguwennad, palun mitte pahaks panna, et awalikult Teile korraga ajakirja läbi wastan. — Palun hoolega järgmised punktid tähelepanna, sest et nad Teile niiheasti nüüd, kui ka tulewase uue elukohtade peal, kui peaksite wäljarändama, hädaste tarwis lähewad, kui õnnetuse eest tahate endid hoida.

1) Et kirikherra, koolmeister ja wahel köster Teie Kaukaasia wäljarändamist wõiksid nurja ajada, on ilmaegne kartus. 2) Kui Teie kirjad kõrwale heidetakse ja Teie neid kätte ei saa, selle wasta wõite siis abi leida, kui wiimse jaama peale, kust kirjad maha käiwad, ühe raamatu asutate, kuhu kõik kirjad saawad sissekirjutud, mis Teie kogudusse tulewad ja kirjakandja oma nimega wastawõtmist kinnitab. Kirjade kõrwale heitmine ja lahtiwõtmine on seadusliku trahwi alune. 3) Enne täielist otsust, mis riigiwalitsuse poolt tuleb, ärge oma asju ära müüge ega tulema hakkake. 4) Kõige parem tulemise aeg on sügise Oktobri ehk talwel Webruari-Märtsi, kõige hiljem Aprilli kuu algul. — Suwel ei pea keegi tulema, sest et kliima wõeras harjumata on, rohud wägewaste kaswawad ja õitsewad, mis külma-tõbe sünnitawad. 5) Suwel peab iga perekond oma maja ümberkaudu rohud maha niitma ja ei pea keegi mitte õunu ega muid sellesarnatseid aiawiljasi sööma iseäranis toorelt. 6) Majad peawad nõnda ehitud olema, kui Imeretias, et tuul alt läbi puhub, muidu on terwisele kahjuline. Majad on siin sellepärast wäga kerged ehitada, nagu meie pool heina küünid, et talwe ei ole; muidugi teada wiisilisemalt ja elutarwitusele kõlblikult. — Kes kapital-ehitusi tahawad teha, mis siin ka wäga pruugitawad on, peawad keldrid alla tegema, kus wiinahaamid ja ka mitmed wiljad wõiwad alal hoitud saada. Peale selle on mul Teile teatada, et eila kindral Kamaroff mind Teie asja toimetuse pärast oma jutule kutsus ja teada andis, et Suhhumi maawalitseja poolt teadus on tulnud, et Eestlased seda maad, mis nende saadikud Peeter Piir ja Jaan Kilk oliwad wälja walitsenud, omale saawad. Nende päewade sees saab asi kinnituseks ministeeriumi ette pandud. Wastus Suhhumimaa walitseja poolt saab käesolewal nädalal Samaara Teie

kätte saadetud. Abshakwa kaks wersta Suhhumi linnast, on üks kõige ilusamatest maakohtadest, mis Piir ja Kilk wälja walitsesiwad. Tusemnia (Aasia) sugu rahwas ihaldasiwad ammu seda maad omale, aga ei antud, sest et siia linna lähedale üht Euroopa koloniid tahetakse asutada, mis meie Eestlastele on õnneks juhtunud. Et see Eestlaste esimene asutus Trants-Kaukaasias on, sellepärast peaksiwad nemad püüdma, ka siin oma Eesti nimele auu teha, aga mitte nii kui paari aasta eest üks salk Saksamaa paelakudujaid, kes paar kuud Suhhumi linna lähedal sooja päewa paistel magasid, sõiwad ahneste liialt wärskeid marju ja õunu, jõiwad külma wett peale, mis kõhud apnema ajas, nii et Saksamaale, kus tuttawa reisilaulu järele sandid peawad saia sööma, tagasi putkama paniwad. Ma ei ole kahjatsenud, et keegi tulema hakkab ja õnnetuse sisse sattub. Teie tahate selgust, mikspärast Sakslased putku panid? On jo selgeste küll kirjutud: sõiwad liialt tooreid marju, jõiwad külma wett peale, mis keha hapnema pani.”

Tiflisis, 24. Oktobril 1881.

Terwitades Teie truu suguwend Rezold.

Teie soowimise peale awaldadawa walitsuse poolt saadetud ära kirja sisu on järgmine: Kaukaasia sõaliku rahwa walitsusest (военно-народное управление) Samaara kubernerile 31. Oktobril 1881 No. 5828:

„Teie hoolealuse kubermangu Samaara kreisi, Peeterpawlowski jauskonnast, Shabalowka- Telinka- Estonka- ja Korowinka külade kroonu talupoegade saadikutele Jaan Kilk ja Peeter Piirile, kes Suhhumimaad, mis asutuste tarwis on ära määratud, oliwad läbi waatanud ja omale Abshakwa maakoha wälja walitsenud, palume teatada, et selle wasta miski keeldust ei ole, muud kui päritakse seaduslikult kinnitatud äralaskmise otsuse ja hinge arukirja kohaliku waldade walitsuse poolt, et seda Tiflisi linna Kaukaasia sõaliku-rahwa walitsusele ette panna.”

Eesti Postimees (nr. 7), 10. veebruar 1882, lk. 2 (Soonsein)

Kiri Samara Eestlastest.

Meil on Samarast kiri tulnud, mida siin, natuke lühendatud, lugejatele ette paneme. Et kõik kodumaa Eestlased oma wendadest kaugel maal osa wõtawad, see on muidugi mõista. Kiri käib nii:

„Mõni sõna hra. Rezoldi „Kaukasias” kirjade kohta „Eesti Postimehes” No. No. 50 ja 30, 1881.

Kes neid mõlemaid kirju kõrwu paneb, see saab hõlpsaste hra. Rezoldi kaheväärilistest juttudest aru. Kui hra. Rezold ka need kirjad ära laseks trükkida, mis tema Samara oma agentidele on saatnud, siis saaks weel õiete awalikuks,

kuis Pilatuse wiisil tema oma käsi Nr. 50 sees püüab rahwa rändamisele awatelemisest puhtaks pesta. Lasku tema aga need kirjad wiimse sõnani ära trükkida kõige järelkirjadega. — Kui hra. Rezold „Eesti Postimeest” paremine loeks, siis leiaks tema, et Samara Eestlaste ajalikku elukorda ei ole keegi sõnadega „waeseks” maalinud. Seda wale-arusaamist oli hra. Rezoldil aga wist tarwis seekord wäljaarwata, sest Rezold reisis Samara Eestlaste kuluga ja seda päälegi kewadesel kehwal ajal. See tunnistaks, et Samara Eestlastel oli wõimalik raha raisata sel ajal, kui mitmele tuhandele Wenelasele kroonu leiba anti ja Nowousenski Eestlastele kodumaalt abirahasid saadeti. — Küll tuleb aga hoopis teistsugusem waesus Samara Eestlaste juures päew päewalt suuremaks minema, see on ida waimu ärahäwitamise ja mahakiskumise töö. *Idastus närib eestistust*, nihutab *rahwa enese sees* kiriku ja kooli nurga-kiwisid ja idastab *) ikka kord korralt enam auusaid Eesti elukombeid.

Samara Eestlaste seas on aga Kaukasusesse rändamise kohta mitmesuguseid juttusid kuulda: Mõned tahawad oma perekondastd jaotada, et üks osa jäeks Samara maad pidama, kunas muist Kaukasusesse läheks maad wõtma, wõib olla wahest ka hää kasunõudmise pärast, sest „maakuulajad” ütlewad, et sääl maa desjätini eest 300 rubla ja enam wõib saada, kes oma krunti tahaks ära müüa, kui ise sääl enam kauemaks elama ei taha jäeda. (Kuubanist aga kirjutatakse, et sääl maadesjätin 25—35 rubla maksab. See sõnum näitab tõelikum olwat.) Mõned jälle kuuldakse ütlewad: Kas kolm rubla (see on maakuulajate ja Rezoldi reisikulu, mis igaüks peab maksma, kes tahab Kaukasuses krunti saada) mõni asi on maksta, saan ka kuulda, mis Kaukasia asjust räägitakse. Sarnaseid arwamisi on mitmesuguseid. Kui Samara Eestlased, kes Kaukasia tahawad minna, oma kruntisid mitte hoopis käest ära ei anna, siis ei tee rändamine neid mitte hoopis õnnetumaks, kui nemad Kaukasiast ka wiimaks tagasi peaksiwad tulema. Siit on mitmed rändamas käinud, mõned ka kodumaal. Mõned on niisuguste rändamistega kõik oma waranduse ära kulutanud, on wiimaks tagasi tulnud oma krundi pääle, mis neid jälle on toitnud, katnud ja kosutanud, nõnda et nüüd jälle Kaukasia maad wõiwad waatama minna. Nõnda ei ole lugu mitte igal kodumaa elanikul: *kes sääl kord kergel meelel koha maha jätab, wõib elu ajaks kehwas inimeseks jäeda.*

Kes aga rändamise himus kõige kärsitumad on, on ka Jumala ja Keisri wasta kõige tänamatad. Suurem osa tublimaid põllumehi, mõistlikumad immesed ja need, kes maailma laiemalt tunnewad, naerawad nende ette. On ka liig palju naeru wäärt asju selles liikumises, millest praegu kirjutada wahest pisut enneaegne töö oleks.

Rezold nimetab Kilki ja Piiri „rahwameesteks”, aga kui „rahwa mehed” niisugused mehed on, nagu Kilk, siis peab küll „rahwameeste” ja ristirahwa wahel nii suur wahe olema, kui maa ja taewa wahel. Piir on hoopis teistsugune mees. Tema on tänini kõike seda põlanud, mis Rezoldi kirja järele ame pükste päälkandmisega koos käib. Samara Eestlastele ei olnud ka mitte tarwis seda

* Meie peame siin kirjasaatjat paluma meile edespidi ära seletada, mis on ida waim, idastus, idastama. Meie ei ole sest aru saanud. Wist ida poole rändamist ja rändama ajamist? Toime tus.

ümber tulkida, mis „E. Postimehes” Nr. 50 trükitud. Wõib olla, et ühel Kilkil seda tarwis oli, kes Wene keele poolest Eestlastest taga on; aga siis oleks wõinud Rezold seda erakirja läbi toimetada, sest kõige Kaukasia rändamise seltskonna kohta käib praegu wist aga üks ainus „Eesti Postimees.” Mikspärast ei kirjuta hra. Rezold mitte sellest rahwalikust kodusõjast midagi, mis Wene ajalehtede sõnumite järele minewal suwel Tiflise linna ligidal oli?

Nüüd ei anta Samaras enam asumiseks maad. Kes aga paarikümne aasta eest siia on asunud kruntide pääle, need wõiwad tööd tehes leiba saada ja mureta elada. Siisgi on mitmed, kes oma kodumaad taga kahetsewad. Need on mõistlikumad inimesed, Eestlased, kes ei lähe mitte waewaga kogutud kopikaid rändamise tujus raiskama. Kui see wäikene oma sugurahwa selts peaks siit lagunema, siis on nende nõuu kodumaa ligemale tagasi pöördä. Mujal on ikka hää, aga kus meie oleme, sääl on halw, nii ütlewad rändajad. Hää on küll rääkida, aga kes kodumaalt wälja läheb, saab otsata risti ja wiletsust näha, nagu ministri herra kõnestgi näha on, mis 21. Sept. 1881 semski expertide ees on peetud. Kõlawate sõnadega kirjade kirjutajad „rahwamehed” mõtelgu waeste rändajate wiletsuse pääle. Lootkem Keisri armu pääle, kes kodumaa elu on parandanud ja weel saab parandama. Kes mujal maa elu on tundma õppinud, see ütleb: *Kodumaal on kõige parem elada!*”

S.

Nii kaugele käib Samara kiri. Kirjasaatja on meile weel kõrwalise kirja saatnud, ja meie arwame, et sest wiga ei ole, kui mõne sõna selgemaks arusaamiseks weel ka säält seest ära trükime. Need sõnad on järgmised:

„Rezold on oma kirjadega rahwast rändamisele kihutanud nii hästi Samaras, kui ka kodumaal, ja see on wiimaks ikka igale rändama kihutatud inimesele kahjulik, pääle selle aga weel kodumaale iseäranis. Pisut on neid inimesi, kes rändamise läbi on õnne leidnud. Samarast läks üks Eestlane kodumaale tagasi ja ostis enesele Karula walda päriskoha. Nüüd on Rezoldi kirjad teda kihutanud oma kohta sääl ära müüma ja Kaukasiasse wälja rändama. Tema poeg, kes weel siin on, ei ole selle poolest isaga ühel nõuul. Karula wallawanem olla ka selle mehe nõuus Kaukasia minema. Mis peawad siis waesed ilma kohata kodumaa wabadikud seda nähes tegema? Kodumaalt tulewad tihti kirjad siia inimestele, kus Kaukasia asjadest küsitakse. Mina olen Kaukasia poolt hoopis laiduwäärilisi teadusi saanud, siisgi ei wõi mina sellest midagi kirjutada, sest Rezold wõib seda ometigi kõrwalt otsitud põhjuste pääl tühjaks teha, sest et tema seda maad ometigi enam tunneb. Nii palju saan mina aru, et Rezold Kaukasia maa wigadest mitte ei taha rääkida.”

Nii palju oleme siis oma wendade asjadest, kes kaugel maal elawad, kõnele- nud. Meie oleme siin täieste kirjasaatjaga ühes nõuus, et Eestlased mitte nii kaugele ei rändaks. Seda nõuu annawad ka teised Eesti ajalehed, nagu nimelt „Sakala.” Kui keegi kitsamal isamaal läbi ei saa, waid tahab ära minna, siis

mingu ta enamalt Pihkwa wõi Peeterburi kubermangu, nagu me juba minewas numbris oleme ütelnud. Mitu kord näitab, nagu oleks elu kodumaal väga raske, aga rändamisel wõõra rahwa seas on ta ikka weel palju raskem.

Eesti Postimees (nr. 9), 24. veebruar 1882, lk. 2 (Kolju)

Jälle kiri Samara Eestlaste elust.

Meile tuli jälle kiri Samarast, mida hää meelega trükime. Kiri käib nii:

„Armsad Eesti postimehe lugejad! Millest süda täis sellest räägib suu ja kirjutab sulg. Minul, kes neid ridasid kirjutatan, on süda üpris rõõmuga täidetud ning meel rõõmu pärast liigutatud, mida ka oma sugu wendadele jutustada tahan, nii kui all-pool kuulete:

Juba kakskümmend aastat on sellest igawese aja meresse woolanud, kui Eestlased omalt isamaa pinnalt ära lahkusiwad ja teda silmawee pisaratega jumalaga jätsiwad. — Siis lahkusiwad lapsed wanematest, wanemad lastest, sugulane sugulasest, sõber sõbrast; kõik pidiwad üksteisest ära lahkuma. Mis häda sundis siis sel ajal Eestlasi oma isamaad maha jätma ja laia Wene riiki mööda edasi rändama? Seda sundis wist see, et weel selajal niisugune wabadus kodumaa pinna üle ei lehwitanud ja teda oma armsate tiwadega ei warjanud. Aga meie Jumala rahu hingaw häätegija Aleksander II. on ära rääkimata heldusest ja suurest armust suurema wabaduse oma riigi alamatele kinkinud, iseäranis Eesti rahwale, kes endisel ajal orja ahelate all pidi kinni seisma. Tema nimi jäegu ja kestku meile ja tulewase põlwe rahwale igaweste mäletuseks. Suurt tänu tunnistawad weel praegu need Eestlased, kes siin hommiku-Wene maal Samara kubermangus ja kreisis elamas on. Juba enamalt on siit poolt ajalehtedes kirjutatud, näituseks „Eesti Postimehes” nr. 25 ja 26 1880 aastal päälkirja all. „Samara Eestlased.” Nimetatud lehtedes püüdis üks siit maa ära ütlemata tark sulg, siinsete Eestlaste auu põlastawalt mustaks määrida ja ajalehtede läbi maailma ette laimduse turule kanda. Tema kirjade üle ei hakka ma siin kohal pikemalt seletama, waid jätan seda lugejate oma teha. Et see mitte õige ei ole, seda wõime sellest ära näha, mida edasi jutustada tahan. —

Meie ei wõi mitte salata, waid peame rõõmuga tunnistama, et siit rahwas ei ole oma isamaad ära unustanud, waid palawat armastust ja elawat rõõmu tunneb, kui meie isamaa edeneb. — Sarnane lugu sündis mööda läinud aasta 17. Detsembrikuu päewal. Siis oli J. Pindi juures pidu-päew Estonka külas. Et suuremas hulgas rahwa kogus hääli ja keeli enam liikumas oli, siis westeti juttu ka kodumaa kasulikkudest ja rahwuslikkudest seltsidest, kes Eestirahwast parema elu ja kõrgema hariduse järjele tõsta püüawad. Jutu järk weeres ka Aleksandri kooli pääle. Nimetatud päewa õhtul astus J. P. kõrgema koha pääle ja pidas kõnet järgmiste sõnadega:

„Armsad Eesti wennad ja õed!! Meil on täna üks rõõmuline õhtu ja piduline päew! Selle üleüldse rõõmsa koosoleku sees ei jõua ma oma põlewat südame soowi tagasi hoida, kui mõtlen oma isamaa poegade pääle, kelle seltslikust elust ja werest üks laps sündinud on. See laps on „Aleksandri-kool,” mida Eesti wapramad pojad suure rõõmuga on teretanud ja talle kaunimat õnne soowinud. See laps on jõudsaks nooreks meheks sirgumas, kes pea oma elusse astumas. Seda kooli üles ehitada ja elusse saata on Eesti kangelased wäsi-mata tööd teinud ja tungiwalt wendade abi palunud, mis ka südameid lahti on teinud ja abi kingitusi saatnud: mõned saatsiwad kuld- ja hõbe-asju, mõned raha, wäärtpaberid, mõned ülikonde, riideid ja palju muud. Aleksandri-kool on esimene kõrgem waimuharimise koht, mis Eesti rahwast ja waimust on sündimas. See kool saab selge Eesti taewa wõlwil hiilgama, mille wiirud sinna ja tänna saawad paistma. See kool saab Eesti rahwast hariduse poole juhtima, mis kodumaad kosutab, keelt ja kirjandust suurendab, meelt ja usku ülendab, elu pühitseb, südant soendab. Emakeel saab Eesti poegades tugewaks ja wägewaks kaswama. Selge werega Eesti mehed astuwad wälja, kes oma sugu wendasid ega nime ei milgi kombel salata ei taha, kes isamaad ehitawad ning kosutawad. Ehk meie küll lahutatud oma isamaast elame, siisgi saame nendest toetust, et omast kinni hoida ja selles kindlaste seisma jäeda wõime. — Seks ühendagem wennad ja sidugem südant ühte, et lahkumata kinni hoiame Eesti keelest ja meelest! Eesti pojad edasi, käigem oma radasi!”

Selle pääle hüüti waimustusega: „Elagu Aleksander III. meie Kõrge Riigi-Isa! Elagu ka Aleksandri-kool!” Siis ütles J. Kilk iga lause otsa: „brawo!” Siis löödi Aleksandri III. ja Eesti Aleksandri kooli terwiseks klaasid kokku, pääle selle Aleksandri-kooli asutajate terwiseks ja kõige Eesti rahwa terwiseks. Et rahwas wäga elawas rõõmus ja südamest liigutatud oliwad, siis wõttis K. Kuusik ühe taldriku mille pääle kingitusi pandi Aleksandri-kooli hääks. „Nõnda siis olgem wennad ühes meeles ja ühendagem endid tegewuses, mis tänini siit poolt weel pole sündinud. Tehkem seda parem täna kui homme!”

Selle pääle läksiwad mitmedgi südamed lahti ja ohwerdasiwad andeid, mida kinkijate nime ja summa järele üles tähendati. Iseäranis tegi weel see suurt rõõmu, et 10—15 aastased lapsedgi jõudu mööda Aleksandri-kooli hääks andeid kinkisiwad. Ka naljakas rõõmuline asi oli weel see, et üks naesterahwas ühe hõbesõrmuse kinkis, mis wälja sai loositud, jälle tagasi kingitud ja oksjoni wiisil ära müüdüd.

Lõpeks ütlen weel: Kaswagu ja õitsegu Eesti maa pinnal Aleksandri-kool ja need rahwuslikud mehed, kes teda nõuuga ja jõuuga ehitama hakanud! See kool saatku kõiki Eesti poegi kõikumata kindla hariduse põhja pääle. Eesti pojad, astuge edasi ja saatke õpetuseks hariduseks kasu! Hoidkem maailma mere laenetel armastuses kokku!

Samaras, 28. Januaril 1882.

P. Kolju”

Meie oleme hää meelega selle kirja ära trükkinud, sest siit näeme meie siin isamaal, kuda meie Eesti wennad kaugel Samaras ühes koos elawad. Meie

näeme, et nemad waimustusega ikka onm päris-isamaa püüdmisest osa wõtawad. Meie soowime eneste wendadele sääl kaugel hääd elu ja terwist, aga ka ühendust ja armastust. Näib, nagu oleks ka sääl kaks parteid olemas. Siin isamaal on partei wahed kadumas, sündigu seda ka sääl kaugel. Üks armastus sidugu kõiki Eestlasi ligi ja kaugel!

Eesti Postimees (nr. 12), 17. märts 1882, lk. 3 (Kilk)

Samarast. Wastus S. isandakirjale „E. P.” Nr. 7. Meile tuli säält järgmine kiri:

„Auustatud Eesti Postimehe toimetus! Ma pean oma auu kaitsmiseks mõne sõna E. Postimehesse kirjutama, ja seda üsna esimest korda, sest et teisi on ju küllalt, kes selle ameti kohta minust targemad on. Kõige esiteks pean S. isanda luiskamist näitama, et nende seas, kes Kaukasia väljarändajad on, ei olla enam kui üks Eesti Postimehe lugeja, kuna minuteada 4 Eesti Postimehe, Olewiku ja Sakala ja mitu Ristirahwa p.-p. lehe lugejat on, ja mina olen Preisi Prantsuse sõjast saadik Eesti Postimeest lugenud, kunas ma enne Ristirahwa pühapäewa lehte lugesin.

Mul ei oleks küll herra Rezoldi eest tarwis ühte sõnagi ütelda, kuna tema minust ja S. isandast kümme korda targem on, aga asi nõuab seda. S. isand ütleb; et herra Rezold püüab Pilatuse wiisil oma käsi rahwa väljarändamisele ahwatelemisest puhtaks pesta. Aga et tema ise väljarändajate esik oli, ei ni meta ta ühe sõnagagi, sest selle natukese aja sees, kui ta Samara maale on rännanud, on tal minu teada juba kolm kohta ära elatud, ja enam kui teise wõrra otsitud. Ta luiskab weel edasi, et herra Rezold ei lugewat Eesti Postimeest, kuna ma Tiflises tema laua pääl Eesti Postimeest ja Sakalat lugesin, ja mis weel vähem õige, et herra Rezoldil olla tarwis olnud Samara Eestlaste kuluga reisida, kuna ta meid mõlemaid terve nädal söögi ja korteriga ülewal pidas, otsegu oleksime tema sugulased olnud.

Nüüd ometi kõneleb S. isand õiget juttu, et Samara Eestlased ei ole nii väga waesed ja alatu järje pääl, kui ta seda Eesti Postimehes 1880 Nr. 25 ja 26 luis kas, et Sakslased ja Wenelased olewat hoolsamad j. n. e. Nüüd näitab ta, et Wenelastele olewat leiba antud, kuna Eestlastel raha weel raisata üle jäenud. Ta räägib weel õiget juttu edasi, et sellest ajast, kui tema waimulikku ametit peab, on küll Samara Eestlaste juures waimu poolest waesem lugu kui enne, sest õpetaja G. hoidis teda kui keewa pada üle ajamast, kuna nüüdne õpetaja wana inimene teda oma pilli mõni kord laseb tantsida. Mis ta idastusest räägib, jäegu keele-urijale arwata, ja mis ta Kaukasia ma hinnast teab, ei hakka ma siin arutama, nõndasama ka kolme rubla maksust, mis tema arwust palju oli, ja meie ei wõinud selle paljuga kaugeltgi läbi saada, ja ei kaewanudgi oma puudust, nõnda kui S. isand kui ta Eesti maal käis Pihkwas kaebab raha ära warastatud olewat.

Ta räägib edasi: Kes rändamise himus kärsitumad on, need on ka Jumala ja Keisri wastu tänamatad. Pai S., ma annan teile nõuu minewa aasta Eesti Postimehes seiswat lugu järele waadata, kudas õpetaja Hurti Otepää kogudus ära saatis, mis ma mitu korda himuga ja rõõmuga üle lugesin. Ma soowin, et teie oma Jumala kartust siin wördleksite, ma usun kindlaste, kui teil oma kogodust tuleks Jumalaga jätta, siis saaks neid wäga wähe olema, kes sandile kahte kopikut keelaks.

S. räägib edasi: Rezold nimetab Kilki rahwameheks, ja kui rahwamehed niisugused on, nagu Kilk, siis peab küll rahwameeste ja ristirahwa wahel nii suur wahe olema, kui maa ja taewa wahel, ja kes teab mis saladuse asi weel Kilgil on, mida Piiril ei ole, et tal järk pükste pääl. Ja weel: Kilgil olla seda erakirja hädaste tarwis ümber tulkida, sest et ta Wene keele poolest Eestlastest taga on. S. isand peab kõik need asjad teada saama, mis ta wiha kujul on unustanud. Herra Rezold ei ole mitte kadaka-saks nõnda kui teie, kes ennast Wenelase ehk Sakslasega ühes olles nendelaseks tunnistate ja Eestlastest kaugele hirmute. Mind on rahwas enam kui 50-häälise walimisega Kaukaasiasse saatnud, päälegi külade poolt lubakirjad kaasas ühte kõlblikku maatükki otsima ja rahwa nimel ära kinnitama; see ju wõiks ka tähendada rahwamees. Ja ega see ometi minu süü ei ole, kui rahwas teid ei walinud. Päälegi palusin ma ennast tagasi, aga ilma asjata. Kui teie seda saladust ei tea, miks mul särk pükste pääl oli, siis pean teile seda ütleva: See on üks kõik, missugust riidet inimene kannab. Üksigi inimene ei ole selle pärast sandem. Üksi siis on riie laita, kui ta inimese seestpidist uhkust ja edewust awaldab.

Sarnane lugu on ka Wene keele mõistmisega, et nendest, kes siin elawad, S. ja ka need, kes Wenelaste seas elawad, saagu maha arwatud, on Eestlasi minu teada wäga kasinaste, kes paremine Wene keelt räägiwad.

Ma palun kõiki Eesti wendasid ja herrasid kodumaal mitte mu kõhna kirja pärast nuriseda, ma ei tahaks edespidi nisuguse prügiga ajalehte raisata, kui mõni segawereline Suia wend rahuga laseks neid leiba teha, kes osawamad on kirjatöös kul mina, sest tema ei ole häbenenud auusaid Eesti õpetatud mehi teotada ja oma kohtu laua ette wedada nõnda Dr. Wesket, herra Jakobsoni ja herra Rezoldi, mis tal minuga siis wiga on! Kaukasia mineki kohta ei ütle ma kellelegi üht sõna, kes tahab teada, lugegu Isamaa kalendrist „Õnnela.”

Soowin kõigile kodumaa wendadele ja õpetatud meestele Jumalaga jättes terwitusi.”

Kirjutatud 27. Webruaril 1882.

Jaan Kilk.

Sellega arwame oma poolt, et riiuasi J. Kilgi ja S. wahel lõpnud on. Meie oleme mõlemaid rääkida lasknud, aga meie soowime, et need Eesti wennad, kes kaugel kodumaast elawad, mitte ei pea teine teisega wihamehed olema. See on armas ja lõbus, kui meie edespidi sõnumi saame, et mehed on ära leppinud. J. Kilk kirjutab meile, et temal ja wist ka mitmel teisel Eestlasel teekäik Kaukasia maale jalgade alla tuleb. Meie soowime, et need mehed, kes nii

kaugele oma isamaalt ära lähewad, sääł hästi elaksiwad ja et nende käsi hästi käiks, aga meie ei anna kellelegi nõuu niisugust liig pikka teed ette wõtta. Kellel wara ja raha on, see wõib kodus ka elada, aga kes waene on, sellele on rändamine weel raskem kui kodu jäemine. Meie loodame wiimaks, et J. Kilgi ja teiste käest Eestlaste elust säält kaugelt mõni kord teadust saame.

Eesti Postimees (nr. 13), 24. märts 1882, lk. 3 (kirjavastused: Eesti Postimehe vastus G. Soonseini avaldamata kirjale)

170. G. S. Smr. — Teie olete meie üle pahane, et meie Kolju kirja oleme wasta wõtnud; Teie kirjutate teiste üle paha ja teised jälle Teie üle just sedasama paha. Kas siin ei tule Eesti wana sõna meelde: Pada sõimab katelt, ühesugused mustad mõlemad. Kes teise üle paha kirjutab, see ei tohi pahaks panna, kui teine enese eest kostab ja ka sõnu tagasi annab. Ka ei teadnud meie Kolju kirja wasta wõttes sugugi et tema Teie sõber ei olnud ja et S., keda ta nimetas, Teie olite. Meie anname Teile nõuu, et Teie kui rahwa juhataja rahwa armastust enese poole püüaksite tõmmata, muidu ei wõi Te õiget kasu saata. Rahwa juhatajale ei ole wiha pidamine teistega ialgi hääl, weel vähem äkkwihaline meel. Pidage meeles, et ristiusu põhjuse järele õige on: Armasta ligimest kui ise ennast. Juhatage sääł kaugel isamaast Eestlasi armastuse waimus, sest wihaga ei ärata Teie mitte nendes armastust enese wasta. Ka J. Kilgi wastust ei wõi Te pahaks panna, sest trükiseaduse järele peab wastus trükitama, kui ühe inimese üle on paha üteldud. Muidu soowime Teile terwist.

Tallinna Sõber (nr. 17), 30. aprill 1882, lk. 3 (Soonsein)

— Meile on Samaarast kaks kirja saadetud. Üht katsume siin mahutada, teist peame ruumi puuduse pärast teiseks korraks jätma. Meile kirjutakse:

„Eesti Postimees” awaldab oma Nr. 12 sees Jaan Kilki nime all üht kirja, mis täis walet on. See kiri käib minu kohta ja puudutab minu endisi kirjasi, aga mina ei hakka seda walet ialgi õiendama, waid jätan seda „Eesti Postimehe” kasuks ja selle lehe toimetaja auuks puudutamata. Niisamati, nagu teised siinsed auusamad Eestlased, hoian mina ennast Kilki sarnastest Wene moodu joodikutest eemal ja pean ka häbi, seesuguse mehe sõnade peale wastust anda: jäägu tema Samaara salawiha kandjate ja „Eesti Postimehe” tööriistaks. Rõõmustagu ennast Rezold ja Dr. Weske, et neil seesugune eestkostja on! Mina tahan aga paar sõna Dr. Hermanniga seletada. Mina tahan näidata, kuidas selle hakatusest ja lõpetusest küll on näituseks, et Dr. Hermann teades ja paha tahtmisega walet, laimdust ja teutust wälja lautab.

Esiteks kiitleb Teie Kilk, et tema Saksa-Prantsuse sõeast saadik „Eesti Postimeest” lugeda, enne seda aga „Ristirahwa Pühapääwa Lehte” lugenud olla. — Auustatud herra Dr. kirjanik! Kas Teie Eesti kirjandust paremine ei tunne? Millal oli Saksa-Prantsuse sõda ja mitmes aastakäik on „Ristirahwa Pühapääwa Lehel”? — Kui Teil mitte paha tahtmist ei olnud, siis oleksite Teie juba sellest hakatusest aru saanud, et sel kirjal mitte tõe kibematki põhjuseks ei ole.

Waatame kirja lõpetuse peale. Seal on üteldud, et kes Kaukasia rändamisest selgemat aru saada tahaks, see lugegu Isamaa Kalendrist „Önnela”. Mina ei ole mitte Dr. kirjanik ja ei tea sellepärast ka mitte, missuguse maanurga rahwa kohta see pilkamine maksma peab, aga mina arwan, et see kusagil kodumaa lähedamal olla wõib. Meie Kaukaasia rändajad linnud aga arwawad oma puhta südametunnistuse järel, et mina seda tükki nende kohta kirjutanud oleksin, sest et ka nende keskis liig palju naeruwäärt asju ette tuleb. Nagu mina nüüd „Eesti Postimehes” nään, arwawad nemad, minu wahendamisest hoolimata, ikka wana wiisi edasi, peawad mind „Önnela” kirjutajaks ja omandawad minule wägise tahtmist, rahwa raha peal maakuulaja olla. Kas Teie, herra Doctor, seda tükki Eesti kirjandusest ka ei tunne? Külap teate, külap tunnete tema sünnitajat; külap teate, missuguse nurga rahwa kohta see käib, aga paha tahtmisega olete seda teades wiltu koha peal ja wiltu tähenduses tarwitatud.

Waatke, auustatud herra Doctor, mina kutsun Teid wale pärast awalikult maailma ees õigluse kohtulaua ette ja küsin nüüd Teie käest, kas Teie, kes Teie ikka nii palju tõest ja õigusest räägite, kas Teie nüüd ka ära tunnete, kus pool õigus on? Ehk kas passib nüüd wahest nenda teha, nagu siin üks Peter Koljo teeb, kes tagajärel, terve aasta pärast, 2400 tundma õppis ja siis oma rumalust ilma kirjaladuja lubata trükiwigaks ajas?

Paneme weel üht asja lisaks tähele. Teie lasete mind waimulikuks teha, siis rahwa rumalust minu süüks ajada ja wiimaks minule õp. Hurt'i eesmärgiks panna. — Kelle süüks langewad siis kõik need kodumaa rehtede, küünide ja hoonete põletamised? Kas mitte Teie süüks, herra Doctor, kes Teie Eestlaste hariduse kallal töötate? Wiimaks, kui Teie ka kaks kord Dr. oma nime ette kirjutaksite, ei jõuaks Teie siiski selle mehe nime Eesti aealoust maha kustutada, kes ometigi Hurt'i waenlane oli ja keda Teie sellesama „Eesti Postimehe” Nr. 12 eesotsas ülemäära kiidate. Ühes ja sellesamas numres panete Teie minule õp. Hurt'i selles paleuses ette, miska tema rahwa armastust ära teenida, tõstate aga sellesama paleuse sisse tema wastast, kes armastuse asemel rahwa põlgtust Hurt'i wasta püüdis äratada. Teie ettepannud mehed ei jõudnud üksteise armastust ära teenida, aga mind lasete Teie sõimata, et mina iga joodiku armastust ei ole ära teenind! Oi oi, auustatud herra Doctor! Kas wahest mitte mingi tuju Teie Akademia nime ja Teie logikat mingil wiisi ühest ära lahutanud ei ole? Kas Teie wahest ise üks Kilgi sarnane segawereline ei ole, kes sarnatsel logika põhjusel ka Eesti puhast werd ära wõib solkida? — Lõppeks, kui Teil enam muud midagi üle ei jäänud minule eesmärgiks panna, kui õp. Hurt'i, siis arwan mina ennast wooruses juba Teitest ette jõudnud

olema, sest Teil enesel, Herra Doctor, näikse väga palju tõe ja õiguse armastust truuwust ja ustawust õp. Hurt'ist tarwis olema õppida.

Teised auunimed, mida Teie minule ilma põhjusega anda lasete, kingin mina Teile, herra Doctor, selle eest, et Teie minu erakirja „Eesti Postimehe” Nr. 7 sees ilma minu lubata awaldasite, et selle peale laimdusi kokku kraamida. Olgu sellest ka äratunda, kuidas Teie tõtt ja õigust armastate ja kuidas Teid, kui Doctori ja Redaktori auustada wõib.

Samaaras on weel Kilki sarnaseid mehi, laske neid nüüd kõiki walet ettewaatlikult üles panna ja lisage omalt poolelt heaste juure, mina olen aga näitanud, mis põhjusel see kõik sünnib, ja sellest on küll.

S.

Eesti Postimees (nr. 20), 12. mai 1882, lk. 1–2 (Hermann)

— Missuguste asjadega meil wahest tegemist on, paneme selle läbi lugejatele ette. „Eesti Postimehe” 7. numbris trükkisime ühe kirja Samara Eestlaste elust ära. Sääil laideti nimelt wäljarändamist liig kaugele maale. Meie olime selle poolt ja andsime oma rõõmu lugejatele tunda selle üle, et ka need Eestlased, kes ise kaugel elawad, kaugele rändamist ei kiida. Isand S., kes meile selle kirja saatis, rääkis sääil sees mõndagi paha Rezoldist ja Kilgist. Pärast tuli teine kiri Samarast, mis P. Kolju saatnud ja mis 9. numbris ära on trükitud. Sääil sees seisis mõni sõna sest, et üks S. Samara Eestlaste elust endistes „E. Postimehe” aastakäikudes paha rääkinud. Meie ei teadnud sugugi, et see S. seesama isand S. oli, kes kirja „E. P.” 7. numbris oli kirjutanud. Aga natukese aja pärast tuli kiri, mis täis paha meelt oli meie wasta, et meie P. Kolju kirja wasta wõtnud. Et isand S. Rezoldi ja Kilgi üle oli mõndagi paha rääkinud, siis tuli meile J. Kilgi poolest wastus, mis meie mitte tagasi ei wõinud lükata, sest igaüks, kelle üle paha räägitud ja kelle nime selle juures awalikult nimetatud, peab oma eest seista wõima. Meie peame siis juurde lisama, et meie isand S.-i ja J. Kilki kumbagit enne ei tunnud, ega ei ole nad ka pärast kumbagi meile üks enam kui teine südame pääl olnud. J. Kilgi kirja pääle tuli meile Samarast kaks wastust, mis mõndagi eksitust Kilgi kirjas parandasiwad ja S. eest seisiwad. Meie tahtsime ka hää meelega asja parandada ja ühte neist kirjadest ära trükkida, aga just kui meil see nõuu oli, tuli meile S. isanda enese käest kiri, mis meie üle tulist wiha ja kõige sopasemat teotust wälja walas. Mikspärast? Noh, selle pärast, et meie J. Kilgi wastuse olime ära trükkinud. Aga asi läks weel hullemaks. Päew pärast S. isanda kirja tuli meile „Tallinna Sõbra” wiimane (17.) nummer kätte, ja selle sees seisis teine kole wihane wastus juba trükitud. Nüüd alles nägime ära, missugune elukas see isand S. oli. Ta teeb meid sääil Jumal teab kui suureks kurjategijaks ja otsib meie juures kurja tahtmist, wiha ja kes teab mis weel muud. Ta teeb nagu oleks Postimehe toimetaja 10 aastat Samaras elanud ja sääilt Eestlaste elu ja S. isandat läbi ja läbi tunnud ja siisgi walet rääkinud, ehk küll meie sinna jalaga ei ole saanud

ja Samara elu üksnes S. isanda ja paari teise mehe kirja läbi tunneme. S. isand teotab ja määrab meid siis paari väikese eksituse pärast, mis J. Kilgi ja mitte meie poolt tehtud ja mis meie muidugi oleksime parandanud. Nüüd aga ei ole meil seda enam vaja, sest S. isand on näidanud, et tema juba üsna tühja asja pärast Eesti rahwa ja rahwuse wastase lehe poole on löönud. Oma toore ja häbemata kirja läbi on ta ka näidanud, et ta täieste harimata kadakasaks on. Et ta „Eesti Postimehe” toimetaja nime „Tallinna Sõbras” awalikult teotab, siis ei pruugi ka meie tema nime warjul hoida. S. isanda nimi on Soonsein, Eestlaste koolmeister Samaras. Meie kahetseme, et Samara Eestlastel paremat koolmeistrit ei ole, kes muud ei oska kui teisi teotada, kus ta wäga hästi rahuga läbi saaks. Meie oleme ta nime Eesti rahwale teada annud, et see näeks, kuda Suia Pärdi sarnased tuulispääd ja kadaka-saksad weel paraku otsas ei ole.

Virulane (nr. 21), 3. juuni 1882, lk. 3

Samaarast kirjutatakse meile, et seal sinna wälja rändanud Eestlasi umbes 100 hinge Kaukaasiasse edasi rändawat.

Tallinna Sõber (nr. 29), 23. juuli 1882, lk. 2 (Soonsein)

Tallinnast. Samaarast on meile juba mõne nädali eest järgmine kiri saadetud, mida ruumi kitsuse pärast tänine oleme pidanud kõrwale jätma:

„Dr. Hermanni tahtmise järele jõuab „Eesti Postimees” sõimamises ja waletamises juba endisest Sakalast mööda (E. P. Nu 20) Kuidas julgete Teie kõiki asju nii wale wiisil ümberkeerutada? Kuidas passiwad niisugused keerutused Teie „südametunnistusega ja Jumala kartusega” ühte, millest Teie E. P. Nu 22 jälle nii osawalt pajatate?

Ütelge, hra Doctor, kunas ehk kus olen mina nõuudnud, et Teie kümme aastat Samaaras oleksite pidanud elama ja mind tundma õppima? Ka see kõige-weiksem Eesti kirjanduse tundja, kui tema ka Ameerikas oleks elanud, oleks ilma paha tahtmiseta Kilgi *kirjast* enesest kohe aru saanud, et see kiri alustusest kunni lõpetuseni wale pääle oli rajatud. Kas trüki säädus käsib tõe wasta wale ja sõimamisega wastata? Ehk on see Teie südame tunnistuse säädus? Teie loote minu sõimamiseks Eesti keele sisse üsna uued sõimusõnad ja arwate siiski, et Teie leht ei ole wiha äritaja (Nu 22) waid peate seda päälegi Jumala ja inimeste ees õiguseks; aga minule ei arwa Teie mitte Jumala ja inimeste ees õiguseks, kui mina aga näitan, et Teie, kõik oma täädust ja tarkust kõrwale jättes, meelega ja paha tahtmisega inetut walet ja laimdust awaldate, mis sinne sala selts wälja arwanud ja kõlwatuma joodiku nimel ilma sünni-

tab! Kas sõnad „isandakiri, isandaluiskamine” Dr Wiedemanni sõnaderaamatus ka on? Wõi tahate Teie oma Doctori nime mõne uue sõimulexiconiga auustada? Kas Teie selle läbi ka Eesti keelt puhastate? Teie kaitsete Kilki ja keerutate mulle süüks, et mina olla esiteks Rezoldi ja Kilgi nime awalikult nimetanud; aga mina juhataisin omas kirjas E. P. N 7. E. P. NN 30. ja 50, 1881 a., pääle, kus Rezold isi oma ja ka Kilgi nime awalikult on nimetanud, Kilgi Wene moodu kombedest, habeme ja amet pükstepääl kandmisest räägib, aga Teie „südame tunnistuse” järele pidin mina jälle süüalune olema. Kas Teil Jumala ja inimeste ees sugugi häbi ei ole kõiki asju nii inetult keerutada? Ärge arwake jälle mitte, et mina Teid Samaara kutsun; wõtke juhataatud E. P. NN, säält leiate alustajad.

Teie awaldasite minu erakirja ja rööwisite sellega minu usaldust; Teie awaldasite minu nime, mis üksnes Teil pidi täada olema; kas see on Jumala ja inimeste ees õige? Kas Teie ei tea mitte, et nime ülesurkimine niisama suur kurjategu on, kui kirja lahtimurdmine ehk uksetaga kuulamine, seda suurem weel Teie kätte ustud nimi? Kas Teie niisuguste madala tegudega õpetatud Eestlastele auu walmistate haritud maailma ees? Kui Teie mitte oma nime iga E. P. N. ülwel otsas täieste wastutajana toimetajana ei kirjutaks, siis mina ka iialgi ei oleks seda awalikult nimetanud. Mispärast sõimate mind Kadaka-Saksaks? Sellepärast, et mina Teie autoritāti pärisori ei taha mitte olla; sellepärast, et mina Teie lehes awaldatud keeruliste walede sekka mõne sõna tõe soola pakkusin, mis Teile mitte ei maitsenud „hää südame tunnistuse” pärast. Kui kõik need Kadaka-Saksad on, kes Saksa keele ja muu täaduste õppimisega Teiega ühe palga pääle ei ole jõudnud; kui kõik need Kadaka-Wenelased on, kes Wenekeele õppimisega Teiega ühe pulga pääle ei ole jõudnud; kes on siis Eestlased? Kas wahest aga üksnes need, kes midagi ei õpi, midagi raamatut ega aealehte ka ei loe? Ühe asja poolest on nad küll õnnelikud: rahwa harijate keerulised waled ei sega mitte nende meelt ja keele uurijate sõimusõnad ei tee neile mitte haiget. Kui aga Teie sõimamine ülekohtune on; kui kõik, ka minugi sarnatesed alatud külakoolitajad oma õpetust nõuudmise läbi mitte sõimamist ärateeninud ei ole; kui igäühel, kelle asjatundmus õppimise läbi laiendatud ja oma aru ärkanud on, ka luba on seda oma tahtmise järele hääasja kasuks ja halwa asja kahjuks pruukida; siis — ärge pange pahaks — siis olete Teie, sellepärast et Teie täades ja paha tahtmisega walet ja laimu awaldate, et Teie Eesti keele sisse uusi sõimusõnu loote, siis olete Teie üks — *Kadaka-Eestlane*.

Miska olen mina Teie sõimamist ära teeninud? Mina olen laitnud Kaukasia rändamist kodumaa Eestlaste pärast, sest et Rezold rahwast väljarändamisele awateles. Oleks Kilgi asemel mõni auuwäärt perekonna isa maawaatajaks olnud, siis ei oleks wahest Kaukaasia rändamise kära nii suureks läinudki. Samaara Eestlaste pärast ei oleks mina siiski mitte midagi aealehtedesse kirjutanud: nemad wõiwad rännata kunni wiimne kopik pihku jääb; wõiwad siis oma kruntide pääle — mis Keiser neile ilma hinnata annud — jälle tagasi tulla; mõne aasta pärast kosub jälle nende jõuud, aga kaub tänulik meel ja jälle tõuseb uus nurisemine, et maad weidi.

Samaara Eestlasi ajas ahnus rändama: nad andsiwad oma krundid rendi pääle, mõned müüsiwad ka (kroonu käest ilma hinnata saadud) kalli hinna eest ära, ja tahawad nüüd Kaukaasias jälle ilma hinnata kroonu käest maad saada. Kas see ei ole ka mitte kroonu pettus ühel ael kaheskohas kroonu käest püüda maad omandada? Keskk Wenemaal on hinge maa umbes kolm desjatini, neil siin krunt umbes 40 desjatini teeb 1000—1500 rbl. kapitali). Ehk kül suurem osa perekonde omad krundid on poolitanud siiski wõib ikka elada. Mõnedel olewat siia asudes wahest mõni sada rubla raha olnud, nüüd wõis Kaukaasia mõne tuhande rublaga reisida, tunni täied sea liha ja palju muid asju kaasa wõtta, päälegi krunt weel rendi pääle jätta. Kas nõnda on lugu ka nende rändajatega, keda kehwa elu kodumaalt wäljapigistab? Teie omas keele tarkuses ja härraduses ei mõista wist aimatagi nende umbkeelsete häda ega wiletsate silmapisaraid, mis kehwad sugu wennad pikail rändamise teel tunda saawad, kunnas mitmed rändamise otsal loodetud õnnepõlwe asemel sagedast waesust, haigust ja surma wõiwad leida; muidu ei kaitseks Teie mitte Rezoldit ja Kilki niisuguste keeruliste waledega. Mina ei pane kogoni mitte selle wasta, kui Eestlased Pihkwa kubermangu asuwad, see on kodumaale ligem. Pihkwa maale asumisega laiendawad Eestlased kodumaa piiret, wõidawad Wenemaad oma alla. Aga see wõit oleks hoopis tõistsugusem kui mõned tule sõbrad ja wõera sugu werejanulised soowiwad, kelle 100,000 eeslit ka mõne wõerast werd professori ära wõiksiwad sõtkuda; — see wõit oleks uue aea hariduse wõit, ja Wene Keiser saaks niisuguse Eestlaste wõidu üle wististe üksnes rõõmu tundma. Ka siit Samaarast on mitmed perekonnad juba mitme aasta eest Pihkwa maale läinud ja on praegugi säääl elamas, mis tunnistas, et säääl ikka ka elada wõib.

Ja nüüd kutsun mina Teid jälle hra. Doctor, kodumaa ja rahwa armastuse nimel õiguse kohtu laua ette ja küsin Teilt: kellel on nüüd õigus, kas minul Kaukaasia rändama awatelemise wasta waieldes, ehk Teil mind selle eest koigemadalama wiisi sõnal sõimates kelmi petjate kasuks, keda Teie päälegi oma „partei” hõlma alla wõtate, kes Kaukaasia lahkudes wiinajoomist, kurja hüüdmist, Jumala sõna ja püssilaskmist kõik läbi segamine joobnult wiisil tarwitasiwad. Teie ütlete, et Teie Tallinna Sõbra tõpraks sõimamise rahwa suust olete korjanud; ütelge siis ka missuguse rahwa käest, kas rewolwriga laskjate ja küünide põletajate käest? ehk kõrtsi joodikute ja uulitsa poiste käest? wõi wiimaks ehk wahest Eesti Posti mehe lugejate käest? Arwamise järele on Teil wiimistega wist kõigeenam tegemist, aga see oleks ime! Isa Jannseni toimetuse ael ei olnud mitte kuulda, et Eesti Postimehe lugejate seas niisuguseid harimatta eeslid oleks olnud, kes oma awalikku wastast nii madalal wiisil oleks sõimanud.

Mis asi wabandab niisugusid sõimajaid, et nemad Teie „partei” sõnast wõi hõlmast muud midagi mõistaksiwad kui seda, et partei mees ikka midagi peab tegema neile keda tema oma wastaseks peab, olgu rewolwriga ehk tulega, ehk muul wiisil? Ja Teie jagate seda nime ohtral mõõdul wälja ja püiate partei sündimiseks peenikesel wiisil märku anda ka säääl, kus selle pääle mitte ei oleks wõinud mõteldagi.

Mind wõite Teie sõimata nii palju kui tahate, seks on Teil igas nädalas terve poogen „Eesti Postimehe” nime all käes. Nüüd, kui ihulik pärisorjapõlw on otsa saanud, ei lase mina ennast waimu poolest mitte kütkendada kawalaid walesid ja sõimamisi kartes. Ka seda arwan mina üheks wabaduse märgiks, kui inimene kõigest sõimamisest, rusumisest, kiusust ja waenust hoolimatta kõiki paha laidab ja õigust taga nõuab seda jõuudu mööda, kuidas keegi oma kitsamas ehk laijemas hariduse ringis õigust äratunneb. Kui Teie talent ka tuhatkord suurem on kui mul, siis tahan mina ikka oma pruukida. Kes aga isi midagi ei mõtle, oma jõuuga midagi läbi ei katsi, waid ikka pimedal silmil Teie järel jooksewad, Teie pärisorjad on, need on ka — Kadaka-Eestlased.

S.

Eesti Postimees (nr. 33), 11. august 1882, lk. 3 (Kilk)

Suchum-Kale linnast tuli meile järgmine kiri, mis neist Eestlastest kõneleb, kes Samarast on wälja rännanud. Kiri säält hirmus kaugelt käib nii:

„Auustatud Eesti Postimehe toimetus! Ega see üksi minu süü ei ole, et ma siia Musta mere äärde Kaukasia poole külge meie armsat ajakirjandust nii kaugele tahan kanda. Selleks palun teid meist siin kaugelt isamaalt olejatest osa wõtta ja meie wäikese seltsiga oma rõõmu ja kurbtust ja teadusi jagada. Meie tulime Samarast 5. Mail wälja, aga sest wäljatulekist oleks mul terve poogna jaoks ruum kasin, siisgi tahan mõne sõna ütelda, et kodumaa wennad ja õed kodumaalt kaugel olejatest Eestlastest wõõriti ei arwaks. Nimetatud päewa hommikul kella 6 ajal kogus Samara rahwast nii palju kokku, et ühelgi suurel pühal nii palju rahwast ühes koos ei ole nähtud. Et mina teele, mis meid saatjatest lahutas, kõige ligemal olin, kogusiwad kõik minejad ennast minu juurde kokku, kus aeg ligi keskpäewani ära lõppis ja kus sõber sõbraga lahkumise ja jällenagemise juttu puhus ja mõned nendest manitsuse kõnesid pidasiwad, nõnda kui J. Pint ja J. Hellat ja teised. Kahju, et meie koolmeister P. Hallik haiguse woodis õnne soowis. Nimetatud ajal hakkas reisirong Jumalaga jätmise ja silmaweega lahkumisel edasi liikuma, kus wanemad inimesed ja naesterahwas reisijatele weel silmaweega järele õnne soowisiwad, aga noored mehed ei leppind weel sellega, ehk küll kesk tõuutegemise aeg oli, tuliwad nad ometi meid kuni 8 wersta juurde Wene külasse hobustega saatma, kus aeg jälle ligi õhtuni ära kulus ja nad õnne soowides meid Jumalaga jätsiwad. 28. Mail jõudsime hääs terwises ja seltsis Suchumi linna ja homme, 18. Juunil, läheme Suchumist 20 wersta Poti linna poole maa pääle, mis maa-mõõtja kohe kätte jagab. Meid on 19 perekonda Eestlasi, ja iga mees on isi maa üle waadanud ja kohaga rahul olnud.

J. Kilk

Eesti Postimees (nr. 34), 18. august 1882, lk. 2 (Hermann)

— Isand Soonsein on „Eesti Postimehe” toimetaja wasta teist korda „Tallinna Sõbras” kihwtise ja sapise kirja ilmutanud. Meie ei hakka ka see kord pike-malt sest kõnelema, weel wähem teda ära trükkima. Mis inimene kirjutab, kui ta wihast on pool hulluks läinud, selle lugemisega ei wõi meie lehe suurt lugejate hulka pahandada. Soonseini kiri ei ole pea eest otsast kuni taha otsani muud midagi kui pime sõimamine ja sõnadega „wale, keeruline wale” ja muude selle sarnastega täit tuubitud, ilma et Soonsein üks kordgi näitaks, kus siis see wale õieti on. Wiimaks leiab siis meile ometi süü: Meie olla mõne sõna tema erakirjast, mis ta toimetaja enesele üksi kirjutanud, E. P. 7. numbris awaldanud. Küll on weider! Kui see nummer wälja tuli, siis oli Soonsein ta üle rõõmus, aga nüüd on tal süda täis. Meie omalt poolt ütleme, et see igas ajalehes ette tuleb: Kui kirja sees mingisugust saladust ega asja, mis kirjasaatjale wõiks häbi teha, ei ole, siis trükitakse ka erakirjasid ikka. Teine asi, miks Soonsein wihast turtsub, on see, et meie tema nime olla oma lugejatele ilmutanud. Jälle weider! Soonsein arwab meid nime pidi „Tall. Sõbras” teotada wõiwat, ja meie ei peaks tema nime awaldama. Kui talle meie lehes mõni asi meelega wasta oli, siis pidi ta meie lehe aga mitte tema toimetaja wasta kirjutama. Lehe ja tema toimetaja wahel on suur wahe. Leht on asi, toimetaja on inimene. Kes õiguse põhjal lehe ehk teise inimese mõtete üle kirjutab, see kirjutab asjalikult, ja tema kirjutus on hariduse märk, aga kes teise inimese enese üle wihast aetud kirjutab, see teotab ja laimab, ja tema kirjutus on tooruse ja harimata meelega märk. Siin on peenike wahe haritud ja harimata kirjutuse wahel. Haritud mees oskab asjamõtte ja inimese wahel wahet teha, aga toores mees tikub teise inimese enese kallale ja püüab tema nime ja auu teotada. Soonsein on minu, Eesti Postimehe toimetaja, nime teotanud ja ka minu auunime külge puutunud, mis ma suure kooli päält olen saanud. Selle pärast oleme ka teda nime pidi nimetanud. Aga kõik see ei tee weel Soonseinile midagi iseäralist paha, waid koguni teine asi on, miks tema oma nime on läilaks teinud, ja see on see: Soonsein hoidis esite meie lehe poole ja mõne nädali pärast, kui mõni sõna meie lehes tema meelega pärast ei olnud, läks tema enese eest „Tallina Sõbras” seisma, kes meie rahwusliste püüdmiste wastane on. Kes täna rahwa poole hoiab ja teine kord rahwa wastate poole, see on niisugune inimene, kellest Eesti wana sõna ütleb: kust tuul, säält meel. Meie leht oli Soonseinile lahti, aga ta läks, ilma et tarwis, meie rahwusliste püüdmiste wastase juurde. Niisugune mees on awaliku häbi ära teeninud. Niisugust meest ei wõi Eestlane ega Sakslane usaldada. Seda moodi wiletsa mõtetega ja tuulispara meelega mehed on häbiks enesele ja õnnetuseks igale rahwale. Meie anname ka Soonseini oma auusate lugejate kohtuotsuse alla ja teame küll, missugust otsust tema üle antakse.

Tallinna Sõber (nr. 34), 27. august 1882, lk. 3 (Soonsein)

— *Samaarast* on meile järgmine kiri saadetud:

Samaara Kaukaasia rändajate loust on jo nii palju teadusi tagasi tulnud, et Kilgist kiidetud maakoht ei ole kõlwanud mitte wasta wõtta. Nüüd olla neil nõuu teistes kohtades asumise paika otsida. Nenda on siis „Eesti Postimehe” wõi Dr. Hermanni õnnesoowimine esiteks luhta läinud. Ühtlasi tunnistab see ka, et Kilk ikka üks petja ja walelik on, seisku ka Dr. Hermann tema eest nii palju kui tahab. Kas ei lähe ka Rezold sellega mitte walelikkude sekka? Ehk on Rezold Kaukaasia neiu esimesed õied enne Eestlaste senna jõudmist ise jo ära murdnud? (waata „Eesti Post.” Nr. 30, 1881.) Kuidas tahab nüüd „Eesti Postimees” ikka weel näidata, et „rahwamehed” tõtt räägiwad, mis Jumala ja inimeste ees õige on?! Pangu seda ka siinsed Kilgi „wöörmündrid” tähele! „Rahwamehed” wötsiwad Suhhum-Kalee maa Samaara Eestlastele *Linda* nimel sisse (w. „Eesti Post.” Nr. 30, 1881); oleksiwad nemad seda aga *Jehoowa* nimel wõinud teha, ehk oleks siis wahest kõik see rändamise lugu hoopis teist nägu olnud. — Kuidas mõned tagasi tulijad teadustawad, ei olla „Eesti Postimehe” õnnistus selle „pai parteille” (w. „Eesti Post.” Nr. 9) ka ühtigi suurt tulu saatnud, sest juba senna jõudes olla ühe meele juured üsna kõikuma hakkanud, mis peale „rändajad” kahte seltsi lõõnud, s. o. iga selts isi nurka uut asumise paika märkinud, mis minu arwates wõera rahwa keskele astudes küll mitte kiita ei ole, iseäranis Kaukaasias üsna mitmesuguste põhjuste pärast. Ehk oli seal wahest mõni Kadaka-Saks ehk Kadaka-Wenelane — segawereline, kes ühemele juuri kõigutas? Noh, siis jätame asja „Eesti Postimehe” hooleks seletada, kes Kadakalaste nimesi sealt poolt siis ka wist jälle saab awaldama ja filologia teaduse abil wäljaarwatud utmoodi sõimusõnadega „rahwamehi” saab „kaitsema” (w. „Eesti Post.” Nr. 12, Kilgi kiri ja Nr. 13, kirjawastus 170.) Kõrge riigiwalitsus on tarwiliseks arwanud mõnda asja kahetsusega rändamiste juures tähele panna (Ministri kõne Semstwo asjatundjate ees Sept. 1881), aga „rahwamehed” ei näita muu peale mõtlemagi, kui et aga rahwa käest raha saaksiwad. — —

Samaaras on praegu kibe rukki leikus. Leikajad on tatarlased. Dessätini leikuse eest saawad nemad 7 kunni 10 rubla. Kunni Peetripääwani oliwad wihmasegased wilukad ilmad, mis läbi hein ja wili küll heaste on kaswanud. Peetri pääwast tänine on kuiwad palawad ilmad. Nenda oli 3. ja 10. Heinakuu pääwal 40 kunni 41 graadi sooja pääwapaistel, warjus 30 kunni 34 graadi. Heina tegemisele ja rukki leikusele oli seda kuiwa aega küll tarwis, aga kui see pöud sedawiisi edasi kestab, siis wõiks tõuwiljale kahju tulla, mis juba lapiti kollaseks püüab minema.

S.

Tallinna Sõber (nr. 40), 8. oktoober 1882, lk. 1 (Soonsein)

Samaarast on meile juba mõne nädali eest järgmine kiri tulnud, mida meie tänine mahutada ei võinud. Kui meie ka koguni mitte rõõmuga üht wana tüli uueste üles soojendada ei soowiks, siis puudub selles kirjas räägitaw asi ometigi niisamati Eesti rahwa awaliku elu külge, nagu see kirjasaatja auu külge puudub. Sellepärast peame tähendatud kirjale juba aset andma, kui meie ka mõnda terawat ja leikawat nurka natuke siledamaks õeruma pidime. Meie soowime, et räägitaw asi sellega lõpetatud oleks.

Kiri on nii: „Kui keegi „Eesti Postimehe” lugeja just mitte Kadaka-Eestlane ei ole ja selle juures ka „Tallinna Sõbrat” lueb, see teab wahest küll, *mis minu waidlemise asi ja selle põhjus on*. Dr. Hermann aga, kes nii palju omast „puhast südame tunnistusest” ja „õigusest Jumala ja inimeste ees” räägib, on peasja üsna kõrwale jätnud ja keerutab sõimamises ja teutamises. Et mina „Tallinna Sõbra” Nr. 17 ja 29 sees kõik need põhjused ja kohad olen kätte juhatanud, kust minu waidlemise põhjus ja Dr. Hermann tühi tõrelemine selgeste wälja paistab, siis ei hakka mina nüüd seda enam kordama, kuid panen aga uute lopsude ja — — leiduste wasta. Et aga kihwt ja sapp seal, kus ülekohus, põhjusest laimamine ja sõimamine siis kihwitab ja sapitab küll herra Doktor ise. Kui kooliteadus ja südameharidus ühesuguses ülenewas joones peaksid seisma, siis peaks jo Dr. Hermann tuhat korda enam haritud olema kui mina. Sedamööda ei oleks siis ka Dr. Hermannil ühtigi asja, mind hariduse nimel sõimata. Kui aga südame pehmus ka haridusega ühegis ülenewas joones peaks seisma, nagu rahwas arwab, siis wõib Dr. Hermann niisugust arwamist hariduse kohta küll raskete kõigutada, nagu tema walusad ja osawad sõimamised seda wõiksid tunnistada.

Missugune Jumala wõi Keisri seadus annab Teile, herra Doktor, õigust, mind selle eest sõimata, et mina „Tallinna Sõbra” poole hoian? — Missugune Jumala wõi Keisri seadus on Teile seda õigust annud, et Teie *rahwuse rangisid* ilma tingimata igähele, sõimamise nuhtluse all, wõite kaela toppida? et Teie rahwust seks Eba-Jumalaks wõite teha, mille pärisorjaks Teie igat inimest wägiwalla wõimul sundida tahate? Kui rahwus igamehe enese rõõm ja eluõnn on, missugune seadus wõi haridus on Teile siis õigust annud, mind sõimata, kui mina oma eluõnne waba tahtmisega põlata tahaksin? Aga mis siis, kui minu arwates just „Tallinna Sõber” meie *rahwuse* kõige parem sõber on? Kes on Teil siis luba annud, mind sõimata? Oleksin mina aga eksiteel, on siis pime sõimamine uue aea hariduse kõige parem wahendik, millega eksijaid õigele teele juhatakse? — Mina ei ole aga ühegi „rahwuse” pärast „Tallinna Sõbra” poole läinud. See mõte, mis minu kirjadest, „Eesti Postim.” 1880, Eesti rahwa koolide ja kiriku kohta wälja paistab, selle juure olen mina kindlaks jäänud, ja et „Tallinna Sõber” täna pääwani seda mõtet kaitseb, sellepärast, *just sellepärast* hoian mina „Tall. Sõbra” poole. „Eesti Postimees” ei ole aga selle oma endise auusa püüdmise juure truuiks jäänud, waid on oma waimu muutnud, nagu kameleon oma karwa, ja sellepärast ei wõi mina temaga ühes roodus käia. „Eesti Postimehele” oleksin mina ka juba sellepärast selga pöörata wõinud, et seal paha tahtmisega kõige porisemat walet ja laimdust, kelmide ja

petjate kasuks üleswõeti, minu wastust aga mitte, mis kirja wastusest ka ära-tunda on, kui ka herra Doktor selle kohta uueste — umbtõtt kirjutab. Niisamati tunnistab „Eesti Postimehe” Nr. 20, et minu eest olla Samaara poolt, wale ja sõimamise wasta kostetud, aga seda ära trükkida ei arwanud herra Doktor tarwis olewat. Kas see ka trükiseaduse järel ehk „Jumala ja inimeste ees”, wõi wiimaseks Dr. Hermanni „puhta südame tunnistuse järele” õige oli, seda mina küll ei tea, nagu mina ka nüüd, pärast ilmunud keerulisi walesi, ikka weel ei suuda uskuda, et erakirjasi wõiks ilma lubata awaldada, kui ka seda, et nime-de ülesurkimine ja usaldatud nime awaldamine Doktori kübara all ennast auusaks tööks muuta wõiks.

Mina olen oma arwamise juure kindlaks jäänud ja olen ennast *sellepärast* ühest aealehest ära pöörama pidanud, mida kõikuwad waimud muutsiwad ja pärast poolweerand saada aastast tõsise ja auusa hariduse tööd, sasiste mees-te tallermaaks tegiwad. Aga mõned teised on ennast igast tuulest keerutada lasknud, kuidas seda ka Eesti Kirjameeste Seltsi lahutuse juures nähti, kus üks Doktori nime kandja esiteks küll hariduse poole pööras, aga kehade suurema hulga poole tagasi tuikus, kui sealt lugejate hulga kaswamist oodata oli. Tões-te, see asi tunnistab wiletsat, tuulispäilist meelt. Seesuguse meele kandja ei wõi ka Hotentottlaste, weel vähem Wenelaste auuks olla. Kui aga herra Dr. Hermann, kes Kristust enese sarnatseks „rahwameheks” julgeb selletada, sedamööda ennast Kristuse sarnatseks peab, kui see Doktor minu rõõmu ehk kurbtust, mida minu awaldatud kirjadest kusagilt leida ei ole, kui tema seda Tartust Samaara arwab ära nägema, siis tunnistab see Kadaka-Kristlane sel-lega küll, et tema aga üks wilets waleprohwet on, olgu siis, et tema seinä ääri mööda mõne Kilgi sarnatse kadaka-rahwamehe käest sarnast walet korjab. Et aga herra Doktor, kes oma järeljooksjate Kadaka-Eestlaste karjadega „Eesti Postimeest” ülekohtu tallermaaks teinud on, minu kohtumõistja olla tohiks, seda ei ole ükski Jumala ega Keisri seadus kinnitanud.

Kui rahwuslik tundmine Eesti rahwast isa-isadest päritud paremate omandus-te sees ei jõua hoida, kui rahwuslik tundmine Eesti rahwast tema isa-isadest päritud usutunnistuses mitte ei kinnita ega seda igale Nihilistlastele hingemaa lapikese ehk piibutäie tubaka wasta wahetamast ei kaitse, siis wõib küll Teie sõimamise nuhtluse ähwardamisel kaela topitud „rahwusest” nõdrameeliste isesugune Ebajumal saada.” Kui rahwus aga ikka ebaseeste juhtida jääb, siis wõib küll olla, et aead tulewad, kus Kadaka-Eestlased ennast oma Eba-Kristuse trooni ümber kokku koguwad, *peadega wasta seinä peksma* ja hüüdma hakkawad: „Rahwus kuule meid! rahwus kuule meid!” Aga siis pilgatakse neid ja üteldakse: „Koputage kõwemini, karjuge waljumini!” — — — —

Minu waidlemine käib aga Kaukaasia väljarändajate ja nende petiste „rahwameeste” wasta, kes rahwast mõtlemata rändamisele, oma tasku ja ebaelu kasuks on awatelenud. Minu näitamine, et Dr. Hermann teades ja meelega kelmide porist walet on välja lautanud, on selge. Aga „Eesti Postimehe” toimetaja ei õiendanud seda mitte, waid kannab niisuguste ebaseeste walet Ees-ti rahwa „kasuks” ikka weel turule. (w. „E. P.” Nr. 33. Kilgi kiri). Kui Dr. Her-mann waewaks wõtaks Rezoldi kirjasi läbi lugeda, siis leiaks tema, et Ab-

shakwa maa, mis Suhhum-Kalee linna juures on, Samaara Eestlastele walitud oli, mida „rahwamehed” mitte *Jehoowa* nimel sisse ei pühitsenud, waid *Linda* nimel. Kui nüüd rändajad wiimaks selle „pühitsetud” maa peale jõudsiwad, siis leidsiwad nemad selle Eestlaste asutuseks täitsa kõlwtatu olewat; siis saiwad nemad aru, kui suured walelikud need „rahwamehed” oma kiitusega oliwad. Siis lahkusiwad asujad, kõigest „Eesti Postimehe” ühenduse soowimisest hoolimata, kahte jākku, uut maad otsima. Nenda asusiwad siis muist 40 wersta Suhhum-Kaleest tagasi poole, teised, 19 peret, kelle seas ka Kilk, 20 wersta Potii poole. Aga et Kilgi kiitus sealise elu rahulolemisest jällegi porine wahe on, tunnistab see, et enne kui tema walekiri „Eesti Postimehes” ilmus, nende üheksateistkümne perekonna seast juba mitmed jõukamad lahkunud ja Samaarasse tagasi jõuudnud oliwad, täis häda ja haigust. Juba räägitakse paljust silmaweest, hädast ja wiletsusest, mida need „rahwamehed” rahwa peale saatnud on. Räägitakse ka, et kehwamail perekondadel raske olla tagasi saada.

Minewal nädalil alles sain mina kuulda ühe mehe käest, kelle eest Kilk omal aeal midagi ei warjanud, et mitte Kilk ise oma kirjasi ei ole kirjutanud, waid üks tema südame sõber, Peter Pint, kuulsa Jaan Pinti lellepoeg (w. „E. P.” Nr. 9) on Kilgi etteütlemise järel ja tema nimel, sest et Kilk ise selle tööga mitte õiete korda ei saada. Nenda saatis ka üks mees, kes ise kirjutada ei mõistnud, Kaukaasiast oma isale kirja, milles kõiki asja wäga kiitis ja järgmiste sõnadega kinnitas: „siia tahame igawest jääda, siin tahame surra.” Mina ise lugesin seda kirja. See isa armastab oma poega ja poja lapsi nii wäga, et tema iialgi nende Kaukaasia rändamisest ilma silmapisarateta rääkida ei wõinud. Kui aga umbes paar nädalit pärast kirja poeg ise tagasi tuli ja hoopis teist juttu rääkis, ja kui isa ja teised küsisiwad, miks tema kirjas waletanud, siis wastas tema: „Peter Pint kirjutab, kes tast õiete aru sai, mis ta senna üles pani.” — Seesuguste waledega täidab Dr. Hermann kodumaa rahwa „kasuks” „Eesti Postimeest”!

Praegust lugesin ühe kehwama inimese kirja, kes Jumala nimel wäga haledast ja alandlikult oma sugulasi palub, et need temale nenda paljugi abi saadaksiwad, et tema oma naesega ja wäetima lastega Samaara maale tagasi tulla wõiks, sest tema tahta „*leiba*” süüa. Wist Kaukaasia „neiu esimesed õied” ei taha temal maitseda. (w. „E. P.” Nr. 30, 1881.)

S.

Eesti Postimees (nr. 42), 13. oktoober 1882, lk. 3

Suchum-Kalest tuli meile järgmine wäike kiri:

„Auustatud Eesti Postimehe toimendus! Et wiimasel ajal meie Eesti wäljarändajate pääle nii palju pori loobitakse, ei jõua ma ära kannatada. Etze no kae, seda oli wist weel wäga kasinaste, mis Soonsein wäljarändajate kohta on luisanud, nüüd tuleb temale appi üks saterkue mees, kes Gartenlaube kaas-

tööline olewat, ja tema ka arutab Eestlaste kõhnast elust ja nende tulewasest hukkaminekist Wene maal. Rikkust ja waesust on küll igal pool, nõnda ka wälja rännanud Eestlaste seas. Aga niipalju kui mina Samara Eestlaste elukorda tean ja tunnen, on sääl ka palju mehi, kes waesed sinna tuliwad, aga nüüd õige jõuukal wiisil elawad. Ma wõiksin neid jõukaid mehi suure pika reanime pidi siin ära ütelda, mis aga tarwis ei ole. Wäga mitmel on oma jagu kapitali kindlas kohas tagawaraks. Seda on nimelt Samara Eestlastest ütelda. Mina ei saa aru, miks need prohwetid kuulutused meie hukka saamisest ükskord ära ei lõpe. Enam kui 20 aastat tagasi, kui meie oma tulewikust midagi ei teadnud, siis küll hirmutasiwad meid meie wastased: „Teie saate sandi kepiga kõik tagasi tulema.” Nad waewasiwad ja pidasiwad meid mitu aastat kinni. Pidime kesköö ajal ära pagema, aga õnnetumad saatjad saiwad ihu paranduseks oma 30 witsa hoop. Ka Nowousenski kreisi Samara Eesti wennad, kes enne teisi kõiki tuliwad, elawat weel paremine, ja olen kuulnud, et nende kapital õige suur olla. Mõnel jõuukamal olla 50 pääd hobuseid. Seda mööda olla ka kari ja muu majapidamine. Mina ei tea, missugune mees see Samarast tagasimineja Wigalane oli, kellest Gartenlaube kaastööline kõneleb. Näitab õige ammu olewat elanud, ja nüüd paljalt ühe lapselapsega tagasi läinud. Meie Samaras selle 20 aasta sees niisugust ei ole näinud.

—a—”

Meie peame siia juurde lisama, et kirjasaatja Gartenlaube kaastöölist on natuke teisiti mõistnud. See Saksa mees ei taha mitte ütelda, nagu käiks kõige wälja rännanud Eestlaste käsi ajaliku wara poolest sandiste, waid ta arwab seda, et Eestlased, kes ju wäikeste hulgateste wiisi Wene maal elawad, Wene laste sekka ära kaowad ja Wenelasteks saawad.

Eesti Postimees (nr. 45), 3. november 1882, lk. 3 (Kolju)

Samarast reisikiri.

Samaras 4. Okt. 1882.

Auustatud „Eesti Postimehe” toimendus! Et mitmed reisijad Teie lehes reidest on kirjutanud, siis palun ka mina, et lubage mulle oma lehes mind minu teereisist „Eesti Postimehe” lugejatele teadustada.

Mööda läinud aastal on ajalehtedes mitu korda juttu olnud Eestlaste wäljarändamisest Samarast Kaukasia maale, mis lugejale küllalt wõib juba tuttav olla. Kewade s. a. Mai kuu 5. päewal läksiwad 27 perekonda enamiste kõige naeste ja lastega, muist ka üksikud inimesed, Samarast ära.

Lahkumise päewadel oli palju rahwast kokku tulnud: siin oliwad mõned wanemad lapsi saatmas, lapsed jälle wanemaid; paljudel oliwad ka silmad weest märjad ja nutsiwad kibedaste, nagu oleksiwad omad sugulased kalmu

künka alla saatnud. Et mina, nende ridade kirjutaja, ka väljarändajatest üks olin, siis pean ma tunnistama, et mitmed omast harjunud kohast Samarast raske südamega ja kurwalt ära lahkusiwad. —

Linna läksiwad mitmed weel saatma. Linnas läks asja toimetuste pärast weel mõni päew aega. Mai kuu 13. päewal astusime linnast laewa pääle, mis meid kiireste Wolga jõe pinnal edasi kandis, kunni Zarizina linna. Zarizinast läksime raudteed mööda Kalatsi linna, mis Donni jõe kaldal seisab. Siin olime esimesel nelipühil paigal, ja siit läksime Donni jõge mööda Rostowi linna. Siit hakkas warsti Asowi merd mööda reis. Ühte lugu, mis mere pääl juhtus, ei wõi ma mitte nimetamata jätta. 24. Mail sõitsime Berdjanski linnast hommiku ½7 ära. Esite oli küll rõõmus sõit, aga mõni minut hiljem tõusis tuul ja tuulest torm, nõnda et meri laenetama hakkas. Et meil niisugune mere pääl käimine igal ühel esimest korda oli, siis oli see väga raske ära kannatada, iseäranis naesterahwal ja lastel. Mitmed lootsiwad enam surma kui elu pääle. Mere pääl wältas mässamine 8 tundi. Wiimaks jõudsim, ära wäsinud, Kertschi. Siin olime kaks päewa paigal. Siit purjutasime weel wiimaseks teereisi lõpetuseks üle Musta mere. Mai 28. saime määratud kohta Suchumi linna. Meid oli 68 hinge, kellel täied sõidupiletid, 12 hinge kellel poole hinna piletid oliwad. Et meid suurem hulk oli, siis maksiwad esimesed 14 rubla 18 kop. ja wiimsed poole wõrra vähem. Suchumi linn on wähelik, aga väga ilusa koha pääl Musta mere kaldal. Omal ajal on ta ka ehituse poolest ilus olnud, aga praegu on temal sõja jäljed küljes. Suchumi maa kohta pean ütleva, et siin saab inimene näha, mis wägew looja on loonud. Need mäed, mis kuni pilwedeni ulatawad, on väga ilusaste kõiksuguste puudega ehitud. Kõik puud on enamiste wiljakandjad, nagu pähkli puud, kirsid, ploomid. Majad on säälgergeste ehitatud, aga väga ilusa plaani järele. Mis muidu Kaukasia maast oleks kirjutada ja rahwast ja nende elukombetest, seda on „Eesti Postimehes“ 24. numbris juba keegi teinud.

Et rahwas mitte selle maaga, mis Piir ja Kilik wälja walinud, rahul ei olnud, siis sünnitas see suurt moka-sõda ning riidu, ja mõned nende seast hakkasiwad endile teist maakohta otsima. Siis jätsiwad nad selle maakrundi, mis Suchumi linnast kolm wersta üles mägede pääle minna on, maha ja tuliwad üks osa siia poole ja teine osa Batumi linna poole omale kohta otsima. Et mulle mitte see maa meele järele ei olnud, siis olin kolm nädalit säälgpaigal ja waatasin ümberkaudu maad läbi. Ma leidsin kõik väga waewalise põllumaa olewat. Aedadega elab säälgrahwas, kuna sinna läinud Eestlased mitte nendega harjunud ei ole. Et ma mitte säälgelada ei arwanud saada, pöörsin jälle oma tee Samara poole tagasi. Aga äkitselt tuli tee pääl meelde ka kord oma sündimise maad, see on Eesti wõi kodumaad waatama minna. Nagu mõteldud, nii ka tehtud. Sõitsin Suchumist merd mööda kunni Taganrogi. Siit istusin raudtäku pääle ja sõitsin otsekohe Moskwa. Moskwas olin päewa paigal ja waatasin seda suurt linna. Siit sõitsin jälle edasi Peeterburgi, siit Pihkwa ja Pihkwast Peipsi järwe ja Ema jõge mööda Kastre mõisa, kus ligidal minu sugulased elasiwad. Nimetatud kohta jõudsin 23. Juulil. Reisiraha kulus mul Suchumist kuni Eesti maale 41 rubla ära. Jaani päewal olin mina Wõnnu kabeli pääl, kus Wõnnu noor õpetaja väga waimustawa jutluse pidas ja laulu juurde mängiti waskpillidega, mis väga ilusaste kõlas. Muidu käisin mitmed

kohad ja wallad läbi, nagu Kastres, Ahjal, Kuristal. Mõni päew hiljem läksin sugulastega kuulsasse Tartu linna, kus sel ajal Peetripäewa laat üteldi olevat. Siin oli rahwast väga palju koos. Aga seda pidin väga imeks panema, et iga uulitsa nurga pääl seisis leht kolmel keelel, Saksa, Wene ja Eesti keeli: „Hoidke taskuwargate eest.“ Kas siis siin nii palju taskuwargaid on! Ma käisin maal sugulaste pool ja olin ka mitu nädalit Tartus. Siin juhtus üks, mida ma pean ka teadustama. Tartus oli ühel siit maalt läinud mehel pulmad. Et tema mind ka pulma kutsus, siis läksin sinna. Sääl oli linnast kokku kutsutud neiusid ja peiusid. Et ma niisuguseid huntshantsakaid esimest korda nägin, pidin väga imeks panema, kuda nad Saksa keelt oma pääkeeleks pidasiwad ja teda nii palju püüdsiwad rääkida kui ial wõimalik oli.

Et ma neid mitte ei tunnud, siis arwasin neid kõiki rüütli- wõi Saksa sugust olevat. Aga järeleküsimise pääle sain teada, et nad Eesti sugust linna tulnud inimesed oliwad. Saksa keelega püüdsiwad nad endid Saksaks teha, nõnda et nüüd oma emakeelt mitte sugugi ei rääkinud. Mis wiga on siis meie armsal Eesti keelel, et teda ära põlatakse! Oh, õnnetumad kadaka-saksad! Ma ütlen teile: Pöörake ümber oma emakeele ja meele poole! — Ma käisin ka „E. Postimehe“ toimetaja jutul, kes lahkeste mind wasta wõttis ja minuga sõbralikult juttu ajas. Käisin Wanemuines, kus näitemäng oli. See oli väga kena päält kuulata. Mängitud sai „Kiwilinald ehk Wangitornist taewa.“ Mina rõõmustasin väga ennast selle üle. Wiimasel säält äratuleku päewal käisin turnikojas, kus Aleksandri-kooli hääks näitemüük oli. Siin oli väga rohkeste rahwast koos. Palju oli ka tarku ja koolitatud mehi sääl, kes kõik oma armsat Eesti keelt kõnelesiwad. Weel puutusiwad minu silma kaks neiu, kes Tallinnast ütelda tulnud olevat. Nad oliwad wana Eesti moodi riietes kitsas, must kampson seljas ja pikuti joontega aluskuub. Juuksed oliwad ilma pledita lahti pääs. Aga nemadgi rääkisiwad oma Eesti keelt, mida ma väga hää meelega päält kuulasin. Kui ma mitte oma kõrwalt kuulamisega ei eksi oliwad need neiu: üks neiu Normann ja teine neiu Lilienthal. Kõige selle turnikoja nähtuse üle rõõmustan ennast väga, sest nüüd nägin, kuda isamaa pojad ja tütreid meie kalli Aleksandri-kooli hääks tööd teewad, mida ka meie siin Samara maal peaksime järele tegema. Aga siin on meie eestjuhatajad selle tarwis ja sesse töösse liig leiged.

Kui ma kodumaale läksin, arwasin säält õige ruttu tagasi tulewat, aga asja toimetuse pärast läks mul rohkem kui kaks kuud aega mööda, ilma et oleksin tähelegi pannud. Nimetatud aja pärast jätsin ma sugulased ja sõbrad jumalaga ja tõttasin jälle oma harjunud maale Samara poole tagasi. Tartust sõitsin raudteed mööda kunni Rõibinski, siit Wolga jõge mööda kuni Samara. Wolga jõgi on weest tänawu liig kuiwaks jäenud, nii et Rõibinskist samarasse kolm korda laewad endid wahetasiwad. Paiguti oli wesi kõigest kolm jalga sügaw, mis siis ka laewade sõitu takistas. Samara linna jõudes olin väga rõõmus.

Wilja hinnad on siin väga odawad, wist sellepärast, et Wolgas wett wähe ja ei saa kaugemale Wene maale wedada.

Weel pean imeks panema, et neid, kes minuga ühes Kaukasia maale tuliwad, oli juba suur jagu säält ära Samara tulnud, ja kaebasiwad, et Kaukasia ei wõiwat keegi elada. Mitmed oliwad juba ära surnud.

Kes Samara on tulnud, neid on mitmed haiged. See on wist sellepärast, et tä-nawu suwel wäga palaw oli, see sünnitas siis ka sääl maal harjumata rahwale haigust. Üleüldse on Kaukasias raskem õhk hingata kui siin Samaras.

Mõni ajalehe lugeja arwab, et mina Kaukasiamaad laidan. Ei mina mitte mujal ei käinud kui Suchumi linna ligidal. Ma ei keela kedagi senna minemast, aga soowin, et mitte Mai kuul senna keegi ei läheks, waid warem kewade ehk jälle sügise hiljem, et mitte tõi külge ei hakka.

Siin Samara maal elawad rahwas oma wana wiisi edasi. Wiljad on keskmised olnud. Kewade läksiwad küll ilusaste kasuma, aga suwe poole wõtnud kange põud neid kinni. Rukki orased on wäga kehwad, ja paljudel on rukis tegemata jäetud, sest et wihma ei saanud, ja maa on kuiw.

Mis ma weel isamaal nägin ja tähele panin, jätan ma kirjutamata, sest et see isegi juba küllalt ajalehe lugejatele tuttaw on. Mõnel lugejal tõuseb ehk küsimus: Missugusel maal on kõige parem elada? Kas Samaras wõi Kaukasias wõi jälle Eesti maal? Selle kohta on mul nüüd weel wara seletust anda, palun lugejat minuga kannatada. Esite ütlen nii palju: Kõigil pool hää, aga kodus kõige parem.

Muidu on maapind siin juba ära külmetanud ja tõmbas walge kuue Mihkli päewal selga. Nii palju on aga sant, et wiljad ja elajad wäga odawad on, ei saa raha. Lõpetuseks soowin kõigile kodu maa sugulastele ja sõpradele palju tuhat terwitust.

Peeter Kolju.

Sakala (nr. 36), 4. detsember 1882, lk. 5–6 (Rezoldt)

Kirjutis „J. R. Rezoldt'i teekond 8000 wersta, Tiflisist Eestimaale ja sealt tagasi, Juuni-, Juuli- ja Augusti-kuus 1882” on täismahus digiteeritud teises failis; siin on korratud katkendit, mis puudutab tema külaskäiku Estonia kulla asunud Samara eestlaste juurde juuni lõpus 1882.

**J. R. Rezoldt'i teekond 8000 wersta,
Tiflisist Eestimaale ja sealt tagasi,
Juuni-, Juuli- ja Augusti-kuus 1882.**

[...]

Wastu ööd sõitis aurumasin wälja ja teisel hommikul, kell üheksa, kui kohwi olime kajutis joonud, wilistas masina toru Suchumi linna al. Reisijaid lasti maale mõneks tunniks, mis minule wäga kibedaste tarwis oli. Wist mõned on ehk lugenud, et Suchumis on nüüd üks Eesti koloni asunud, kes Samarast wälja rändas ja kelle saadikutega mina mull seda maad käisin läbi waatamas ja neile seda asja kõik aitasin toimetada ja korda saata. Nemad oliwad juba

enne seda paar nädalad ligi sada perekonda siia jõudnud ja seisiwad nimetud linna al laagris kui wanad ennemuistsed isa Abrami lapsed Jordani jõe ääres, ning ootasiwad parast aega oma osakonda sisse astuda. Paar Eestlast oliwad mere kaldal, kellele ma ennast tunda antsin ja soowisin Piri ja Kilkiga kokku saada, kellega mullu aasta nimetud maa pärast rändasime. Lühikese aja pärast oli neid üks hulk seal koos ja teatasiwad minu kurwastuseks, et nemad linna juurest wälja walitsetud maad ei ole wastu wõtnud ja palusiwad riigi walitsuse käest teist kohta, 24 wersta kaugemalt. Minu arwates on nad kül eksinud selle walitamise juures. Abshakwa maa koht on Suchumis igapidi korrapäraline. Esmalt on ta linna lähedal ja igapidi kosumaa; teiseks on see maa künkeline weerjas kõrgustikudega. Siin põleks mitte nii hõlpsalt külm-tõbi külge hakanud. Küla oleks wõinud mäe weerupeale saada ehitud, mis uue koha peal wõimata on, sest et maa ühetasane on. Üle selle oliwad nad siia selle kõige hullemal ajal tulnud, kus haigus wäga kergelt külge hakkab. Siis kül ei olnud weel ükski nendest haigeks jäenud, kui ma seal käisin — aga kes teab, mis edespidi tuleb. Kaukasiamaal on meie kümme sammu peal sagedaste klimatia muutus; ühes kohas on inimesed ühtepuhku haiged, teises kohas terwed. Mis teha, jälle pean ütleva, igal mehel olgu oma piip ja oma tubakas ja omad tuleksed ka. Põletagu nii kuidas oia (pea aju) annab. Sõbra Kilkil saatusel sõitsin laewale.

[...]

J. R. Rezold

Eesti Postimees (nr. 2), 12. jaanuar 1883, lk. 3

Samarast. „Kiri õienduseks. Armsad „Eesti Postimehe” lugejad! See kord kirjutan teile mõne sõna lühidalt siinse Eestlaste auu kaitsmiseks. Wiimisel ajal on siit maalt üks ära ütlemata tark kirjanik, isand Soonsein, siinse Eestlaste seas üles kerkinud ja nende auu mahakiskumiseks mitmed kirjad on ajalehtedes awaldanud; mis kõik kawala walega on segi solgitud. Tema mehekeene on kässitumal kombel kõik oma jõudu kokku kogunud ja siis äkilisel wiha tujul siinse ja üleüldse kõigi Eestlaste ja ajalehtede toimetajate kallale tormanud ja päälegi seda weel „Tallinna Sõbras” teinud, mida ju iga õiglane ja selge werega Eestlane on ärapõlanud. Peenikeselt ja keerulikult seadab ta omad waled kokku ja tahab siis neid esite Eesti ajalehes, ja kui see tema walest ennast ei lase segada, pauna suu ta kirjadelt lukku paneb, siis jookseb tema Saksa meeleliste ajalehtede juurde ja laseb neid ometi sääligi ära trükkida, nimetab seda siis nende ajalehtede lugejate usu kinnituseks ja oma suureka „õiguse nõudmiseks”. Asjalikuks põhjuseks on temale Eestlaste wäljarändamine Samarast Kaukasias. Siin oli tema ise esite wäljarändamise nõuus, kiitis selle maa rahwale kuuldu loo järele ette toimetas ka rahwa eest Kaukasias maa walitsejale palwekirja sisse selle kindla lootusega, et tema üks Kaukasias maawaataja rahwa kulu pääl oleks pidanud olema. — Aga kahjuks pööris asi seisiti, ja sai rahwa poolt maa waatajateks Piir ja Kilk walitud. Siis

oli temal lootus ühe korraga wette kukkunud. Kui nüüd nimetatud maawaatajad tagasi oliwad tulnud, sundis Piiri üks iseäraline asi S.-ga alandlikult ümber käima, sest muidu oleks tema läbi oma tulewiku elu teele midagi kahju teinud. Aga, et Kilgil mingisugust osaust S.-ist loota ei olnud, ei läinud tema mitte S. juurde. Seep see ajasgi wihatule Kilgi wastu põlema! Siin wõttis tema oma suure tarkuse kokku ja kirjutas, nii kui lugejad wist mäletawad, „E. Postim.” Nr. 7 (1882) ühe teotawa kirja muidugi paha tahtmisega. Et see paha tahtmisega oli tehtud, siis oli ka ehk Kilgil õigus temale sedasama wastu teha, nii kui „Eesti P.” Nr. 12 sees lugesite. See sütitas weel enam S.-i wiha põlema. Siin kirjutas tema jälle nimetatud lehe „E. P.” toimetusesse, ja mitte enam üksi Kilk waid ka teised pidiwad tema terawa sule laimduse ohwait tunda saama, selle lehe toimetus lükkas tema kirja ära tagasi. — Sääli oli hää nõuu mehikesel parajal ajal juba enne meelde tulnud, Nii kui ma mitmest ustawast suust olen kuulnud, et S. ütlenud: Ma tahan „Tallinna Sõbra” kaastööliseks ennast heita ja siis Samara Eestlastele näidata, mis mees ma olen ja mis ma neile teha wõin.” — — Paneme siis nüüd tähele, mis ees S. õiete ligemalt on. Esiteks waatame „E. P.” Nr. 7 tema kirjast mõnda läbi: „Siit maalt läks üks Eestlane kodumaale tagasi, ostis omale Karula walda päris koha.” j. n. e. kirjutab S. Nüüd olla tema koha ära müünud ja ka säälse wallawane-magi endaga Kaukasia wiinud. See ütetus on päris wale. Nimetatud mees oli küll kodumaale läinud, aga mitte kohta ostnud Karula walda, waid Kambja kihelkonda Kammeri walda, ja ei ole ta kohta mõtelnudgi ära müüa ega Kaukasia minna. Ka ei ole tema ega tema poja wahel midagi ühel nõuul oleku takistust olnud. Siinseid Eestlasi nimetab tema Kilgi wöörmündriteks. See näitab, nagu oleks Kilk mõne „õpetaja õiguse nõudja,” kuna ju teda kõlwatuks joodikuks nimetab (waata „Tallinna Sõber” Nr. 34) Ka saadanlik waletamine on see, mida nii odawalt pajatab: Eestlastele olla siin Keiser ilma hinnata maad annud, mille eest nad päälegi tänamata meelt tunnistawad. — Ma olen mitut halli pääd ise kuulnud õhkamisega tänowat meie armulist Jumala rahu hingawat Aleksandrit II, kes meid endisest elust on päästnud ja siia elama lasknud tulla. Ka maksame meie hää meelega maa eest seadusliku iga aastase „rendi hinnad” ära. (S. ütetus „Tal. Sõbras” Nr. 29.) Ka see on wale, et Kaukasia rändajad olla siis „ilma hinnata” saadud maa kalli hinna eest ära müünud. Minu teada on paljalt kaks maaomanikku oma krundi ära müünud, aga mitte säält jälle teist maad „omandada” tahtnud, nagu S. ütleb: waid on muu ameti pääle hakanud. — Siin Samaras olla Kilki sarnaseid ja salawiha kandjaid mehi weel küll, ütleb S. — Siin on õiglasid Eestlasi, kes oma isamaast ja tema edenemisest ennast rõõmustawad, küllalt; aga „poolwäänikuid kadaka-sakslasi ei ole enam kui üks külakooli professor— Olgu sellest nüüd küllalt. Ma olen lugejatele ligemalt näidata tahtnud, kuida Kilgi ja Soonseini wahel waidlemine on hakanud ja sellega ühtlasi siinsed Eestlased teotada saanud. Ajagu jälle isand seda Dr. Hermannii süüks, mis „siinne salaselts wälja olla arwanud.” On tal ehk selle wastu midagi ütlemist, siis tehku ta seda. Minu poolt on selleks küll, et mitte auustatud lugejad ära ei tüdiks. Päälegi nimetab S. „Eesti Postimehe” lugejaid kadaka-Eestlasteks. Sest juba näewad teised Eesti wennad ära, mis mees tema on, nagu hiljem üks auustatud Simbirski Eestlane temast ütles, mis ka tõsi oli.”

Ristirahva Pühapäevaleht (nr. 4), 23. jaanuar 1883, lk. 28

Kiri Samaarast.

Ma soovin teile jälle midagi teadustada siit Samaara kreisis elawa Eestlaste elust. — Nõnda kui Teile juba teada on, rändasiwad kewade Mai kuus üks osa meie Eesti rahwast, enam kui 20 perekonda, siit Samaarast Kaukaasia maale Suhumi kubermangu ja walitsesid enestele seal elu kohad ja tahtsid seal elama hakata, sest see uus koht oli neile meelepärast. Aga kui naad paar kuud seal said olnud, siis, Augusti kuus, hakkasid naad põdema, rasket Kaukaasia külma palawiku. Siis hakkasid mõned pered tagasi tulema, nendest jäid mõned raske haiguse ja waesuse pärast Kertshi linna maha — muist on jo seal surnud, teised tulid Samaara, mõned surid seie ära, mõned põdewad praegu; nende näud on imelikud, sini kollased, otse kui surnu haudadest wälja tulnud. Üks osa läksid sealt Suhumist Stawrapoli kubermangu, seal elawa Eestlaste juure, aga mõned surid seal ära, mõned on surmaga wõitlemas raskes tõwes maas. Kolmas osa jäid weel Suhumi ja on seal ka kõik haiged; kes teab kui kaua naad seal jõuawad surma wastu wõidelda, ehk tulewad ka ära kui jõuawad. Oh, neist peab tõega ütleva: Need waesed ja wiletsad inimesed on suure häda ja õnnetuse sisse sattunud! Naad kautasid oma warandust, oma terwist ja oma elu ja mittu on hukkas oma ihu ja hingega. Ei nende ette wõtmine ja rändamine wist ei olnud mitte Jumala meele pärast, sest Jumal karistab neid raskest. Raske wastutamine langeb nende peale, kes seda rahwast oma kiitlemisega ja kerge meelega eksitanud on, sest mitme ilmasüüta laste were heal kisendab maa pealt Jumala poole! —

Need, kes tagasi tulid, ei laida seda maad ilupoolest mitte, sest maa on oma looduse poolest wägew, metsas kaswawad ilma harimata mitmesugu wiljalised puud: õunad, suured pähkled wiinamarjad ja teised; ka kõikisugune põllu wili kaswab seal. Aga see on wiga, et kliima ja luhwt ei ole terve, et wärske harjumata rahwas seal sugugi elada ei wõi, kõik hakkawad põdema ja surema. — Sest loust kirjutage ka omas lehes mõne sõna maenitsuseks Eestimaa wendadele, et keegi nii kerge meelega kaugele tundmata maale ei läheks õnne otsima ja selle asemele õnnetuse sisse langeks. Sest maailma ilu on pettis. — See rändamine tegi meie weikese kogudusele suure kahju; meie kirik jäi ehitamata ja ei tea, kas saab tulewal suwelgi peale hakkata. —

Siis annan teada, et siin minewal suwel wili keskmisel wiisil kaswanud. Umbes arwata: rukkid andsid 10 seemet, sui wili 8 seemet. Wilja hinnad olid siin seni päewani odawad: rukkid 50 kop. nisud 70 kop. puuda, sellepärast on rahwas raha poolest waeseks jäänud. Siin raha mujalt ei saa kui wiljast. Talwe teed weel ei olnud; aga nüüd 8-mal Tetsembril tuli nii palju lund, et reega linna wõib minna. Külap nüüd ehk wilja hind tõuseb. —

H.

Tallinna Sõber (nr. 25), 23. juuni 1883, lk. 4

Samaarast. Ühe sõnumi järel, mida meie esiteks veel õiete uskuda ei tahaks, on Samaara kubermangus umbes 60 Eestlast kohtu alla antud, kes oma lubaga kroonu maad võtnud ja mõned piirimärgid ära hävitanud olla. Üleüldse on selle sõnumi järel Samaara Eestlaste asi koguni teisiti, kui tänine kuulutati. Kui kindlamat sõnumit saame, siis kirjutame rohkem.

Eesti Postimees (nr. 39), 28. september 1883, lk. 3 (Rezoldt)

Kaukasias maalt. *Kiri Eestlaste elust.* „Auustatud „Eesti Postimehe” toimetus. Ehk küll sagedaste reisilugusid ajalehtedes kirjutatakse, nii et juba liiale näikse minema, sellegi pärast palun mõne aja tagast mõne rea minu poolt postipauna pista; võib olla, ehk mõni uudse terakene Teie lugejaid saab rõõmutama. Nende kohtade ja teede üle, mis mööda läinud aastatel nii hästi „Eesti Postimehes” kui ka „Sakalas” osalt kirjutasin, jätan seda korda tähendamata, sest mitu kord üht ja sedasama leent lauale tuua on sööjate wasta meelt; nõndasamasugune lugu saaks ka reisilugude lugejatega olema. Ja minul on seda enam asja ühte käiki kaks kord korrata, sest minu muldne Eesti maa reisilugu ootab praegu weel „Sakala” toimetuses järge, mis seisu jäi. Wist on nimetatud toimetus väga kangeste suurte kuulsate kirjatöödega täidetud, et waesed reisilood peawad leinates aastate kaupa sipelga-seltsidele ja pesadele järge andma. Selle pärast ülemal nimetatud põhjuste pärast saan ma ainult tarwilist nimetama ja pää asjast pikemalt kirjutama.

24. Juulil sõitsin raudtee pääl Tiflisist wälja ja olin õhtuks Batumis. Teisel päewal sõitis aurulaew „Michael” reisijatega Suchumi linna, kuhu minewal aastal üks Eesti kolonii asus. Minu eesmärk oli neid waatama minna ja pärast Krimmi Eestlasi, ja kui weel aega üle jääks, siis mõnes kuulsas kohas, nagu Jaltas ja Feodasias supelda. Õhtu kell 8 sõitsime Batumist wälja, ja teisel hommikul oli laew Suchumi linna all. Teisel päewal sõitsin ühe Bulgaria kaariku pääl Eestlaste asutusesse, mis 20 wersta Suchumi linnast ühe ime-ilusa metsa sisse oli asutatud, mis aga mitte minu terwisele hää paik ei ole, sest et maa suure rohu kasumise pärast niiske on. Rohi kaswab nii wägewaste, et kui täna niida, paari nädali pärast jälle mehe rinnuni on. Eestlasi on sääl praegu 15 perekonda. Nemad oliwad igasugu wilja maha teinud, kõik kaswas väga hästi, ainult kartohwliid oliwad kewade suurte wihmasadude pärast ära mädanenud. Siis oliwad nad mõned wiljad liig hilja maha teinud, mis wägewa kasu pärast maha löi. — Januari kuus peab suurem osa wilja maha tehtud saama, siis kewadesed wihmad ei tee wilja wart pehmeks ja saab sel kombel lamamise eest hoitud. Kõige tähtsamad oliwad nende juures kukuruusi ehk maisi is-

tandused. Mais kasvas nii wägewate, kui meie pool noor kuuse-mets, kust parajaid aja teibaid wõib raiuda. — Üks dessätin toob läbisegamine 300 rubla omanikule sisse. Inimesed ütlesiwad, et metssead püüawad liiga teha, kui mais hakkab küpsma; nõndasamuti peawad mesikäpad hakkama mägedelt alla kulgema, kui pähkled walmis saawad. Kes küttimehed on, neil on küll sealihha hooletu, nõnda ka muu metsa-linnu liha, keda siin iga sugu küll saada on. Mitmet seltsi ja sugu kõrge kultuura wiljapuud kaswasiwad iseäranis metsades, nimelt: wiinapuud, õunapuud, Afrika pirnid, pähkled jne. Armuta suured põlised pähklepuud, et kaks meest ei suuda ümbert kinni wõtta, kaswawad igal pool nendes metsades. Ma mõõtsin ühe oksade laiust: 32 sammu oli ühest küljest ja 34 teisest küljest läbi mõõta. Eestlased elawad siin kui igawesses Amerika metsa laanes. Mitmed ilusad jõed jooksewad nende kruntidest läbi, kuhu üks lauaweski wõib wäga hõlpsaste asutatud saada ja mitmed kallid puu seltsid, mille puud Parisis 80 rubla maksab, lauaks lõigata ja wõõra maa kaubaturudele saata, sel kombel wõiksiwad nende omanikud miljonärideks saada. Ainult üks asi on siin halw ja see on raibe külm tõbi. Kui ma nende juures olin, siis oliwad 3 inimest üsna raskete haiged ja 15 inimest oliwad, kellel külm tõbi wahest arwa wõõrsil käib, aga nad tegiwad ikka tööd. Inimesed ei tea sagedaste rohtu selle tarwis nõndasamuti ka tohtridgi. Minuga juhtus tänawusel reisil selle asja tüki poolest ka õnnetus: ma külmetasin Sewastopolis ja mõne tunni sõidu järele, kui Jaltasse jõudsin, oli külmtõbi käes, ja enne ei olnud ma ialgi seda katsunud ehk küll siin lõunemaades olen ümber reisinud ja kõige sandemates kohtades käinud, kus sagedaste koerad ja kassidgi öeldakse külma tõbe saama. Kolm neli päewa, mis laewasõit wältas, kannatasin suurt walu, kui Batumi jõudsin, siis olin nii nõrk, et ei tahtnud jaksata laewa päält wõõraste-majasse saada. Neli tundi kannatasin siin kõige suuremat walu, kuni üks noor wäetohter Preobrashenski mind waatama tuli. Tema kirjutas rohud, ja kui sisse wõtsin, siis ühe 15 minuti järele ei tundnud ma mingit walu enam, muud kui natuke wäsind olin ja teisel hommikul sõitsin koju Tiflisesse, terwe nagu enne; ja ometi see rohi polnud muud midagi, kui chinin ja morfium pillides. — Selle retsepti saatsin ma Suchumi Eestlastele. Peaks ta sääl sedasama hääd tegema, mis ta mulle tegi, siis oleksin wäga rõõmus, et ka sel kombel oma rahwast wõiksin aidata.

Suchumi Eestlased ütlesiwad tänawu ometi kümme kord kergem olema see tõbe mulluse wastu. Iga suwel kaks kuud, kui kõik puud ja rohud kaswawad ja õitsewad, siis on ka hall (Tartu keelel) kõige koledam. See tuleb sellest, et tuul ei saa läbi puhuda ja maa pinda ära kuiwatada. Inimesi on weel wähe siin elamas, ega jõua seda maad nii palju laastada ja puhastada, kui tarwis oleks. Kui nad üks paar wersta jõuaksiwad oma asutuse ümber põlluks teha, et tuul hästi läbi käiks, siis poleks seda tõbe ialgi olema. Loomuse poolt terwemat kliimat ei ole kusgilgi. — Teiseks, oleksiwad pidanud nad oma kolonii mäele asutama, siis poleks ka haigust karta olema. Majad ei olnud ka suuremalt osalt weel walmis. Ehk siin küll talwe ei ole, aga üks kuiw elumaja on ikka terwisele hää. Minu toimetuse läbi saiwad nemad pisut kroonu poolest abi, kuni oma wiljast hakkasiwad ülespidamist saama. Jumal andku, et nad esiotssa seda waewa ja wiletsust wälja kannataksiwad, mis igal asujal on, küll siis edespidi elu paremaks läheb. Üle 50 perekonnal on weel ruumi nende maa

pääl. Peaks neile enam Eesti maalt juurde tulema, küll siis tõbi kaoks ja elu lõbusaks läheks. Hulga jõuga võiksid nad need põlised metsad põlluks teha ja ära laastada. Teereis tuleb Eesti maalt üks nelikümmend rubla maksa, üle Moskwa Harkowi ja Sewastopoli linna. Wiimsest linnast peab laewaga sõitma. — Kõige parem tulemise aeg on Oktobri kuus. Siis jõuavad tulijad Jaanuari kuuks eneste maad põlluks teha ja iga sugu seemet, mis nad soovivad, maha teha. Kuni uue lõikuseni peaks muidugi oma käest tagawara leib olema. Kroonu ei anna mingit abi, muud kui 20 dessätini maad iga pere pääle. Kui isal palju poegi on, siis võib iga poeg enesele oma perekonna asutada ja 20 dessätini maad saada. Uutel asujatel ei saa ka asumine nii raske olema kui esimestel, sest et praegused asujad on juba suuremalt oma majad walmistanud, kus nad warjupaika esiotsa wõiwad leida. Ka ei ole Oktobri kuus haigust karta, ja suweks saab ihu klimatiseeritud ja kui peaksgi siis weel haigus tulema, siis ei saaks see mitte nii raske olema.

Mõni ehk saab mõtlema, et maad saab väga vähe, 20 dessätini aga. Enam ei jõua ükski Suchumis maad harida, ka selle kõige suurema pere jõuga. Siin selle maa pääl on nisu kahju pidada, ehk ta küll hästi kaswab, ta teeb väga vähem sisse, kui muud maa anded; waid peab tubakat, maisi ja mõnda muud kõrge kultura wiljasid pidama. — Suchumi maawalitseja Widenski ütles mulle, et temal olla 5 dessätini aga, ja saada neli kuni wiis tuhat rubla selle tüki päält iga aasta puhast sissetulekut. Weel manitsen, et suwel ei pea keegi Suchumi tulema, ainus aeg on sügise. — Tüdrukuid ei ole Suchumi Eestlaste hulgas. Mitmed soovivad naisi wõtta, aga ei ole neiusid. Selle pärast ärgu siis kartku tütar-rikkad isad ja emad oma tütreid kaasa wõttes, armukesed ootawad ees. —

Suchumist sõitsin Krimmi Eestlasi waatama, kus mul herra Raudkeppiga väga tarwilist asja oli läbi rääkida. Simferopolist sõitsin ühe Eesti woorimehega kolm ilusat halli täkku oli tõlla ees, kena tasast teed kui lauda mööda Eesti asutusesse, siit teisel päewal Kuntukani mõisa, kus herra Raudkepp juba mõni päew asjatoimetuses wiibis noore herra Köleri juures, kes mind väga lahkeste wastu wõttis. Kui olime juba puhanud ja keha karastust wõtnud, siis näidati mõisa krunt mulle ka. Ka soola-järwe käisime waatamas, kust parajaste soola wälja weeti, mis kui suured lume hanged eemale paistsiwad. Parajaste kui ma sääl olin, oli üks noor mees Eesti maalt Krimmis käimas, kes ka maad tahtis osta. Kahju, et tema nime olen ära unustanud. See maa Kuntukani on iga pidi kiidu wäärt. Tema pärast on saanud ajalehtedes lõpmata hammast kokku kiskuda, ja ometi on mitmed sääl juures tuult peksnud. Esmalt näitab küll wälja, nagu poleks see maa mitte krossi wäärt, sest muud ei näe reisija kui lõpmata lagedat steppi oma silma waates, aga ometi kui nisu kogumise aeg on, paistawad rändajale igalt poolt kokku kogutud nisu unikud kui mäed silma, nii et mina järgmisele otsusele sain, kui olin ligemalt tähele pannud seda maad ja tema hädust: Kui see maa, mis on ostetud, kõik saab wilja täis tehtud ja pisut häd woad on ja soolajärwe rahwas iseene toime-tuse alla wõtawad, siis saawad nad mõne kümne aasta järele sajatuhandete omanikud olema. Mõne päewa ülespidamise järele sõitsin siit herra Raudkeppiga Ewpatoria linna, mis õhtu pool Krimmi saare serwas Musta mere ääres seisab. Merelt waadata on see linn üsna ilus; aga kui läbi sõita, siis ei paista

muud kui wanade waremete unikud silma, kelle wahel Karaimlased ja Tatarlased oma elukorterites, kui meie pool Nõumatslaste jääkeldrites elawad. Ew-patorias (Eupatoria) on ka weel kuulus Karaimlaste sinagoge, mis Salomoni templi wiisi peab tehtud olema. Sääl on sees: püha paik, ja kõige püham paik, kus seaduse laekas seisab. Siin templi hoowis ehk nõnda nimetatud eesõues oli Aleksander I. mälestuse sammas, kes 1825 seda templit oli waatamas käinud, üles pandud. Karaimlased on Mosese järelkäijad usu asjas ja ka wana isa Israeli lapsed, aga mitte praeguste Juudalaste seltskonnast; selle pärast siis ka neil needsamad õigused on nagu meilgi riigi kodanikkudel, mis Juutidel mitte ei ole. Siit sõitsin Odessa ja säält pea jälle Sewastopoli kaudu Jalta, kus haigeks jäin, Feodosia Kertschi Batumi linna tagasi ja siit pärast arstimist, nagu ülemal jutustatud, Tiflis'i linna oma armsasse elukohta, kus tänawu suwel 52° palawust oli, mis nüüd juba lõpukorral seisis.

Palun sellega wanu tuttawaid „Eesti Postimehe” lugejaid leppida. Terwitades Teie truu

J. R. Rezoldt

Tiflisis 2. Septembril 1883

Eesti Postimees (nr. 48), 30. november 1883, lk. 3

[Eesti Postimees avaldas Rezoldi kirja [Awalik tõde ja hää nõuu](#), milles Rezold kritiseeris mitmeid Eesti ajalehti (Valgus, Virulane, Olevik, Kündja) ning häälestas Valguse, Virulase ja Kündja toimetajad selgelt enda vastu. Rezoldi kiri, „Eesti Postimehe” toimetaja Hermannini lisatud kommentaar ja ajalehtede toimetajate, sealhulgas Jaan Nebokati vihased järelkajad digiteeritud eraldi failis.]

Eesti Postimees (nr. 49), 7. detsember 1883, lk. 3

[Eesti Postimees avaldas Rezoldi kirja: Tiflisis. [Awalik kiri mitmele suguwennale, kes mulle Suchumi maa pärast on kirjutanud](#). Seal kirjeldab Rezold Suhhumi olusid ja annab eestlastele soovitusi seoses väljarändamisega. Digiteeritud eraldi failis.]

Kündja (nr. 52), 28. detsember 1883, lk. 617 (Kündja toimetaja Jaan Nebokat ja Kilk)

Kaukasiast. „Eesti Postimehe” kirjasaatja Retsold on Eestlaste väljarändamisest Kaukasusesse selles lehes kiitnud. Tema on omal ajal kaa Olewikule kir-

jutanud ja Suchumimaad, kus teda üks mõisnik olewat lahkeste wastuwõtnud, Eestlastele ettekiitnud, aga Olewik ei soowi niisugust Eestlaste huisapäisa väljarändamist ja ei trükkinud neid kirjasid mitte ära. Meie hoiame oma suguwendi niisuguse rändamise eest! Retsold teeks hästi, kui ta oma Suchumi kiitumisega meie rahwa sekka kahjulist liikumist ei sünnitaks. Kes kord senna ilma taha väljarännanud, sell on muidugi kasuks, kui teisi õige rohkeste järelewoolaks, ja sellepärast kiidawad sealt mehed seda maad. Aga kas see väljarändajatele ja kodumaale kasu peaks tooma, seda ei suuda meie mitte uskuda. Retsold oli 1867—1870 Eestimaa koolmeistriteseminaris minu koolipois. Kuna teised kooliõppijad pärast koolitundisid põllutööd minu juhatusel all harjutasiwad, parandas Retsold, et ta korra kingsepapoisiks olnud, wanu rangisid ja täitis tallipoisi kohused hädawaewalt ära. Üks Heringi lugu pani mehe põdema. Palmsesse külakoolmeistriks saanud, kirjutas ta Rakwere mõisaherrale ühe põletamiseäwardusekirja ja seisis sellepärast Tallinna kaelakohtu all. See mees kutsub nüüd rahwast hulkuma. Meile kirjutatakse Kaukasiast:

See natukene wilja, ehk ta küll heaste kaswab, kulub ära kõige tarwituste peale, siis kaub ja kahaneb see käest ära. Junikuus oli väga suur wiim ja sellepärast mädanesiwad kartuhwliid ära. Selle maa rahwas peawad kõige enam kukurusi (mais), mis palju wäljaannab, ja kaa tubakat, aga meie nendest ei pea lugu ja ei oskagi tubakaga nenda, kuidas temast õige kasu tuleb, ümberkäia. Greeklased olla väga meistrid ja saada sest kasu. Loodame, ehk edaspidi meidki uus maa äraõpetab, tema rüppest neid omadusi püüda, mis kõige kasulikumad meilegi on. Saadan ommeti nii palju kui mull on, üks rubla; kui usaldate ja mu juttu ja palwet usute, siis saatke weel oma leht seda pitka teed käima, ehk Jumal aitab edaspidi Teile Teie oma äratasuda. Iseäraniis tänan kõigest südamest nende ilusate Keisri ja Keiserina piltide eest, nendasamuti kaa mu weike perekond; nenda ilusaid ei ole ma muidu majal näinud, nimelt Keiserina pilt. Tuhat tänu Teile. Jään lootuses lehti ootama ja tahan sõna pidada wõla pärast. Jään Teile truuiks.

Suchum Kalés, 10. Dezembril 1883.

Jaan Kilik.

Olevik (nr. 6), 6. veebruar 1884, lk. 2

Tartust. *Eestlaste wäljarändamisest* on ajalehed sagedasti sõnumeid toonud. Neist sõnumeist on näha, et rändajatel mingisugust sihti ei ole, mille järele nad enestele uue elukoha walitseksiwad. Kodumaal jääb nende elu kitsaks, et nad peawad temast lahkuma. Mitmed wäljarändajad on Wenemaal elukoha leidnud, kus nad õige lahkeste wõiwad elada. Mitmed on aga ka kibeda waesuse sisse sattunud, mitmed wõõras kliimas koguni ära surnud. Sellepärast peaksiwad wälja rändajad õieti terawaste ette waatama, et nad mitte õn-

netuse sisse ei satuks. Mõne aasta eest oli suur väljarändamise õhin rahwa keskes. Kuulus „tühimaa” Samaaras oli nende reisisiht. Kaua on Samaara Eestlased ommeti jälle paremat elupaika otsinud, aga mitte leidnud. Hra *Rezold* Tiflisis on sagedaste ajalehtedes Kaukaasia maad *Suchumis* kiitnud ja mitmed on tema kiituse pääle kitsale kodumaale selga pöörnud. Aga ka Kaukaasia paradiis ei ole meie suguwendadele häälid eluaset jõudnud anda. Meie oleme hiljuti ühe mehe poolt, kes kroonu ammetnikuna sääl on olnud ja Eestlasi tundma õppinud, kuulnud, kuidas Suchumi Eestlased õieti elawad. Nemad olewat üsna waeses korras. Mitmed tuleksiwad tagasi, aga seks puudub jõud. Oleks neid sääl enam olewat, siis wõiksiwad nad üksteise abil weel kergemine läbi saada. Aga praegusel korral olewat nende elu wilets. Kes kord sinna saanud, ei saa enam tagasi. Nad kirjutaks tõistele ja ei soowiks neile sinna rändamist. Aga seega teeksiwad nad eneste elulootust ainult wähe-maks. Tuleks kodu maalt tõisi enam järele ja tooks wahest ka warandust, siis ehk wõiksiwad nad lahkemine elama hakata. Sellepärast näewad nad hää meelega, kui tõisi weel järele rändab nende waesest elust osa wõtma. Selle põhjuse pärast ei wõi keegi nende juttu, kõige wähem nende kiitust uskuda. Oma silm peab siis kuningas olema. Meie oleme ju aastal 1881 hra *Rezoldi* käest kirju saanud, milledes ta Suchumisse rändamist kiidab. Ühes kirjas rehkendas ta weel reisikuludgi ette. Meie oleme need kirjad trükkimata jätnud. Meil ei olnud selle kiituse wastu usaldust ja ei wõinud oma suguwendi nii sugusele reisile kihutada lasta. Suchumi elanikkudele wõiwad *Rezoldi* kirjad tasu saata: aga meie ei taha hää meelega ühtki kodumaa Eestlast Kaukaasia orgude hääks ohwerdada. Meie umbusaldus nii suguste meelituste wastu leiab ikka kindlamat põhjust. *Samaarast* tuleb meile kiri, mis sellest küsimusest räägib. Samaarast olewat paari aasta eest pääle saja Eestlase *Suchum Kaleesse* wälja rännanud. Natukese aja pärast tulnud 38 inimest tagasi ja olnud oma waranduse natukese otsani ära reisinud. Üks olewat ennast wangiwiisi lasknud tagasi Samaarasse tuua, sest et tall enesel enam jõudu ei ole olnud õigil wiisil tagasi tulla. Umbes 24 inimest olewat Kaukaasia kliima-tõppe ära surnud, muist Kaukaasias, muist tagasitulles tee pääl, muist Samaaras. Meile saadetud kiri laidab Suchum-Kaleesse rändamise täieste ära ja ütleb neid, kes seda kiidawad, *halwad omakasu püüdjad* olewat. — Nii olgu igamees väljarändamisega õige ettewaatlik. Kell aga kodumaal enam leiba pole [...], see peab kuhugile wälja rändama. Neile soowime meie Peterburi ja Pihkwa kubermangu uueks elukohaks, kus ju palju Eestlasi asuwad. Kuida kuuleme, asub Peipsi ligidale õige rohkeste Eestlasi elama. Hiljuti on kaks meest Pärnu ligidalt Oudowa maakonda kohta otsima läinud. Seda ei ole meie weel mitte kuulnud, et Eestlased sääl Wenelastega hästi läbi ei saaks. Nad elawad üsna sõbralikult koos. Kui mõni Wenelane weel Eestlase käest põlluharimises midagi hääd õppiwat, olla nende sõbrus suur. —

Tallinna Sõber (nr. 6), 10. veebruar 1884, lk. 3 (arvatavasti Soonein)

Samaara asutustest kirjutakse meile: „Kündja” teatab oma Nr. 52 sees, nagu kihutaks Rezold ikka peale veel kodumaalt Eestlasi Kaukaasia maale välja rändama ja awaldab sealsamas ka Jaan Kilgi kirja, millest väljarändamise paha järg välja paistab. Seletagu seda ka umbkaudsed weiked arwud.

Samaarast rändasiwad Suhhum-Kaleesse umbes 111 hinge, umbes 38 hinge on tagasi tulnud, nende seast on üks wangi wiisil tagasi toodud. Tema warandus oli rändamise teel kõik ära kulunud. Et aga siiski kuidagi wiisi tagasi saada, pidi kawalus aitama. Tema olla omad kirjad kellegi kätte ära annud ja lasknud ennast siis kui passita inimest Politseis üles anda, kes teda soowitud paika, Samaarasse, tagasi saatis. Kõigist välja rändanud inimestest on umbes 24 hinge Kaukaasia üditõppe ära surnud, muist seal, muist pärast tagasijõudmist Samaaras ehk tee peal. Nenda on siis Samaarast välja rändanud Estlasi umbes 50 ehk mõned peale, Kaukaasia maale jäänud. Nende seas oli Jaan Kilk kõige rikkam. Temal wõis umbes 2000 rubla raha olla, palju sialiha ja mõnda muud kraami, kui tema Samaarast välja läks. Peale selle on nii heaste tema kui ka need teised kes omad krundid rendi peale andsiwad (mõned müüsiwad nad üsna ära), Samaarast ikka maarendi raha Kaukaasiasse järele saanud. Nüüd korraga ei ole Jaan Kilgil enam 2 rublat, „Kündja” hinda välja maksta, palub wõlga. Üks ehk teine asi on siin nüüd tõeste sündinud: Kas on Jaan Kilk nii waoseks jäänud Rezoldist kiidetud ja Linda nimel pühitsetud Kaukaasias, ehk on tema „Kündjat” tahtnud petta. Kui ka Jaan Kilk küll teiste teutuseks ja laimduseks on waletanud, mis „Eesti Postimehe” lehtede pealt mitte ära ei kustu, siiski ei tahaks mina seda mitte uskuda, et tema just warguse himus oleks petnud ehk waletanud. Looduse poolest on Jaan Kilk’il kaunid anded, kui ühe nõdruse maha arwame, et himu ilma oma jõuu ja annete ärateenimata waranduse järel ajas teda rikast aga wana naest wõtma. Niisugusest abielust sigines hädaelu, sellest ebaelu ja wiina joomine. Kui nüüd „arwame”, et Kilk teda abita-elule, mis tema ja waranduse wahel oli, muutmist soowis, siis oli väljarändamine, merereisuga ja Kaukaasia kliimaga tarwilik abinõu. Et aga rahwas õnnetuse sisse saab petetud, missugune „rahwamees” on sellest hoolinud, „tõsist rahwa kasu” nõudes?! — Kilgi wana naene on Kaukaasias ära surnud ja ütlemata kiirusega, kuidas see muidu mitte pruugiks ei ole, olla noor naene wõetud saanud. „Kündja” tellimise lugu tahaks siiski üht mõrut tilka rõõmu karika sisse tunnistada.

Et aga Rezold, kes nende jõukate inimeste puuduse sisse langemist tunneb, siiski kodumaa kehwemaid inimesi väljarändamisele awateleb, see tunnistab tema uskmata ja halastamata südant. Küll saate nägema, et mitmed nende waeste petetud Eestlaste seast, kes Rezoldi kiituse peale Kaukaasia maale peaksiwad minema, selsamal wiisil nagu see üks Samaara mees, kodumaale endid saaksiwad tagasi toimetama — „rahwa kasuks”, aga kroonu kahjuks. Waesed inimesed aga saaksiwad veel waesemaks ja õnnetumaks.

Et „Eesti Postimees” niisuguseid kirjasi üles wõtab, see ei tunnista mitte „Eesti rahwa kasu” nõudmist ega Dr. Hermannini „isamaa armastust” „täijes Eesti

waimus ja meeles”, nagu „Eesti Postimees” sellest äärest ääreni täis on. Niisuguses väljarändamise kihutamises *ei ole* isamaa armastust ega rahwa kasu nõudmist ka. See on Jumala ja inimeste ees tõeste õige. Weel wiletsam on see „erapooletus”, mis põhjusel Dr. Hermann sarnatsed ja kõik kirjad „Eesti Postimehes” üles wõtab. Tema tahab kõiksugused klobatsid, tühjad kõlgaspead, uulitsapoisid ja muud pahad inimesed nende „wastastega”, auusamate inimestega ühesugusesse waidlusesse rebida omas „Eesti Postimehes”. Muidugi peawad auusamad meeled niisugusest „erapooletusest” taganema, kui mõne käntsaka wasta silmi on saanud; wõit jääb „rahwameeste” kätte. Lindenbergi wiisil laseb tema juba ennast Rezoldi läbi kiita ja teisi Eesti aealehta laita. Rezold töötab Armeenlaste seas, nõudku tema ka selle rahwa kasu, kelle leiba tema sööb; jätku waesed Eestlased kodumaale rahule.

Tuntage ometigi neid kärnkonna ära, kes pettuse läbi waese rahwa werd imewad, ja hoietagu nende eest. Need on tõeste walusaks küüruks, kes seda omale selga saab, see kannab surmani.”

S.

Tallinna Sõber (nr. 9), 2. märts 1884, lk. 1 (Wilhelm Friedrich Eichhorn)

Omalt maalt.

[. . .]

Kodumaad armastama, kodumaale jääma, oma kodumaa rahwa ja sugurahwa hariduse, eluõnne ja elukenaduse kallal jõudu mööda tege-ma, wihawaenu lämmatama, oma rahwast ühisel, ihulikul, waimulikul ja waimlikul pinnal kokku hoidma, see on iga kodumaa poja püha kohus. Kahju, wäga kahju, et „Eesti Postimees” Rezoldi kirjasi üles wõtnud on, kes rahwast eksitab Kaukaasia maale wälja rändama, kus üks dessätin 1000 rubla sisse kanda! — Kui suurt õnne need leidnud, kes paari aasta eest Rezoldi ja Kilgi juhatusel Samaara Eesti asutustest Kaukaasia maale läksiwad, seda on sellest, Samaarast saadetud kirjast näha, mis meie lehe Nr. 6 sees seisab. Umbes neljas jägu on ära surnud, kolmas jägu on waesuses ja wiletsuses tagasi tulnud. Missuguses õnnes wõi wiletsuses ja ahastuses need elawad kes senna jäiwad, seda teab Jumal ja teadwad nemad ise. Rezoldi tunnistused ei maksa selle kohta rohkem kui see, et Kaukaasias üks dessätin 1000 rubla sisse kanda ja et Krimmis mais tuhatkordse seemne anda. — Kuida meie kuuleme, olla „Eesti Postimehe” läbi wäljalautatud Rezoldi kirjad ikka nii palju mõjunud, et Wirumaal, nimelt Haljala kihelkondas mitmed perekonnad ennast Kaukaasia reisule walmistada. Parem oleks, kui nemad weel wiimasel tunnil ustatawamat nõuu otsiksiwad ja tähele paneksiwad. Kui aga mitte, siis olgu Jumal nende saatja ja hoidku neid õnnetuse, wiletsuse ja ahastuse eest!

Samarast. Kiri Estlaste elust.

„Auustatud „Eesti Postimehe” lugejad! Lubage mulle mõni sõna siin lehes Teiega juttu westa. — Iga kord, kui ma uut ehk jälle tulnud nädalist aja lehte kätte wõtan, jookseb minu silma ringiwaade lehest läbi, kas ehk kusegilt kaugetl Wene maa serwalt Eestlastest ei oleks midagi teatusi. Mõni kord olen leidnud, nagu hiljuti Simbirskist ja Moskwast, tänu neile suguwendadele teaduste eest! — Et teated, mida siit Samara maakonnast teile teadustan, ise eneses arwan seda wäärt olema, kastan sulle jälle tindipotti ja jutustan.

Kaunis ja ilus suwe aeg on pea mööda minemas, ja selle järele tuleb sügise. Täna wune suwi on toonud siinsele põllumeestele rohket wilja lõikust; kõik wiljad läbisegamini on hääd. Juba mitme aasta jooksul on ikka wiljad hukka läinud; nimelt minewal aastal ei saanud rukkid mitte sugugi lõigata, waid niideti elajate toiduks. Aga täna wu on selle asemel ruki hää olnud ja annab dessätin 100 kuni 150 ja ka paiguti 200 puuda wälja. Wilja lõikaja töörahwas on siin Tatarlased, kes endid mõnda suuremasse Wene külasse kokku koguwad, kust neid siis suuremad põllu pidajad endile tööle palkawad. Palgatud saab nädali aja pääle, töö hind maksetakse dessatini päält turul wõi kuda nimetatud: „basari” pääl maha tingitud hinna järele. Nõndasama on ka söök dessätini kohta kaalu järele ära määratud, nimelt prassi-tangud ja kartohwliid antakse kaaluga, üksi walmis leiba antakse nii palju kui läheb. — Rukki lõikuse hind oli dessatini päält esimene nädal (21. Juulil) 8½ kuni 11 rubla, teine nädal (28. J.) 9—13 rubla dessätini päält. (Dessätini, arwatakse 4,000 ruutsülda). Niisuguse dess. pääle läheb, kas wälja häduse järele kõrre poolt wõi lõikajate ruttamise järele, läbi segamini 10 kuni 16 üksikut tööinimese päewa. Siin wõib lugeja isegi ära rehkendada, kui kallis tööinimese päewapalk tuleb. Enne kui töörahwast jutu lõpetan, teadustan ühte kentsakat lugu töörahwast ja nende palkamisest. Töörahwas on ülewäl nimetatud Tatarlased, ja nende tööle palkajad, kroonu maade rentnikud, mõned mõisnikud jõukamad Wene talumehed, Sakslased ja Poolakad, Mennoniitlased ja Eestlased. Sel suwel on esimesel lõikuse nädalil malkade sõda hirmsal wiisil ära peetud saanud, mille ohwriks kolm Tatarlast raskesti haawatud langes. Tuli tuli nõnda. Tatar tahtis 30 rubla dess. lõikuse päält, Wenelane lubanud 6 rubla; selle pääle löönud tatar Wenelast, Wenelane hakanud appi karjuma, selle pääle läinud teised appi Tatarile walu andma, kuna teised Tatarid ka teiwaste- ja kootidega tulnud. Aga siisgi sai Wenelaste wõit, sest et küla, kus sarnane lahing oli, ligi 3000 hinge suur on, ise weel wäga palju teistest küladest ja ka Sakslased Wenelastele abiks. — Ühel Tataril sai pääлуу katki murtud, ja teine muidu raskesti peksetud, wiimane ka nõndasama. Nüüd kui seda kirjutan, öeldakse, et üks Tatar olla ära surnud. — See wõib ka õige olla. Nimetatud haawatud mees wiidi tohtri alla. — Siin wõib ehk lugejal küsimus tõusta: „Kus oli siis kohtu walitsus?” Suure kära ja tapeluse pääle tuli ka kohtuwalitsus tegewusele. Pika waigistamise järele sai wiimaks rahu. Siin tõusiwad igal päältwaatajal ihu karwad püsti.

Tatarlased on väga riiukas rahwas, aga et neile väga vähe maad on antud, sunnib neid nende oma häda tublisti tööajal tööd tegema, nimelt aga lõikuse ajal. Kui mitte siin Tatarlasi ei oleks, siis oleks lagedal maal suurematel põllu pidajatel wilets küllalt elada. Siis ei oleks mitte wõimalik palju wilja maha külwata, sest et mitte kokku panna ei jõua, ja mis ise oma jõuuga kokku pandakse, see kulub ära oma elu ülespidamise tarwis. Aga kust saab siis raha muude kulude pääle? See peab kõik põllu saagist tulema. Siin lehes nr. 5 s. a. kirjutasin, et siin maa andmise eesõigust wõi kontrahti wõis ka teisele ära igawesti müüa. Aga nüüd keelati Maade ministeeriumi poolt Martsu kuul ära, et mitte enam ükski kroonu käest saadud maad ära ei saa müüa, kui peaks tahetama, siis ei kinnitata ülema notariuse poolest kontrahti. Üteldakse, et selle pärast on ära keelatud: 1) et mitte rahwas siit wälja ei rändaks, waid paigal elaks ja 2) et mitte maade omanikud oma maad ära ei müüks, ja sellega jääb nende järel tulew sugu ilma maata. See on jäädawalt õige. Meie ümber kaudu Wene külades ja ka mitmed Eestlaste seas on oma maad ära müünud; selle läbi peawad siis nende pojad teiste teenrid olema, sest et nende isad oma maad ära müünud. Kõige-kõrgema armukuulutuse järele antakse maad 5 kroonu-dessatini meeste hinge pääle, aga mitte isadele, kes maad on ära müünud.

Nõndasama õige on ka see, et väga palju rahwast wälja hakkab rändama. Kewade Mai kuus läks siit Petropawlowski wallast, mida isand Soonsein „Tallinna Sõbras” „maakonnaks” nimetab, ligi 300 perekonda Tambowi kubermangu, siit hommiku poole. Sää! üteldi palju kroonu tühja maad olema ja üsna odawasti saada, 40 kop. dess. aastas künna, kuna siin sama tükk 20—25 rubla maksab. Asi ei wõi aga tõsi olla. Nii kui juba igal lehe lugejal teada, läks üks jagu Eestlasi siit ära Kaukasiasse, nendel on maa rendi pääl kartes, et kui sää! ei wõi elada, siis jälle siia tagasi tulla. — Sellest wõib siis küllalt aru saada, et ülemal walitsusel asja oli maademüümist ära keelata. Kes seda soowib, wõib aastate pääle rendile anda. Et ka hää oleks, kui maa omanik oma maast aga 2,000 rubla ühe korraga saaks, sinna ei wõi midagi parata!

Elajate katk on enamasti igal suwel siin liikumas, kõige enam weel siis, kui liig palaw on. Ka see suwi oli kesk Juuli kuu päewadel 35 graadi ja päewa seinä pääl üle 40 graadi palaw. See katk on nii külge hakkaw, et ühtegi rohtu ei ole weel tema wastu seni ajani üles leitud. Kus külasse ta hakkab, sää! niidab ta wiimse kui elaja maha, ja väga harwa juhtub ette tulema, et mõni katkust järele jääb. Küll on rohtude walitsuse poolt elajate mujalewiimine ära keelatud, kui juba katk külas on, nõndasama ka põhu wedamine, ka iga tee lahkme pääl on wahid, et sää!t wälja, kus katk on, ei tohi mitte põhku wiia nendel, kes tühjalt käiwad, ei pea mitte midagi wankris ehk jälle saanis olema, kus on, põletatakse ära. Aga see kõik ei ole seni ajani mitte aidanud, ikka ja ikka teeb katk halastamatal wiisil oma tööd edasi, ja mattab mitmed kümned tuhanded maa alla!!

Selle pärast tehti edespidiseks seaduseks ülema walitsuse poolt, et kus peaks katk elajaid hakkama maha murdma, sinna maksetakse ära langenud elajate eest kohalikust linna kassast, mis käes olewal aastal igasse suuremasse linna asutati, järgmisel wiisil kahju tasumiseks raha: Tööloomad, nii kui künni- wõi

wedamise-härjad, üle kolme aasta wanad, ise maha langenud wõi surnud 25 rubl., kohaliku elajatohtri läbiwaatamisel wigaseks tunnistatud, ja siis saab ära tapetud 35 rubl. Lehmad, niisama wanad, esimeste eest 20 r. teiste päält 30 rub. Muud lahtised, ühest aastast kuni kolme aastani: esimeste päält 10 r. teiste päält 18 rub. Wasikad all aasta wanad: esimeste päält 3 rubl., teiste päält 8 rub. — Nimetatud summa maksetakse üksi nendele, kes walitsusele teada annawad, siis wast saawad need, kellel tõesti katku hädasse on langedud, palka, aga mitte muidu.

Ka hakatakse tulewal aastal (1885) elajate päält pääraha wõi maksu wõtma. Siis takseeritakse looma wäärtuse järele hind, see on, looma hinda mööda 3 protsenti, ehk kolm kopikut rubla päält. Maksu nõudmine on loomade päält loomade omanikult priitahtlikult, kui tapab ise oma looma päält maksta, siis on, kui langewad, õigus walitsuse poolt kahju tasumist nõuda, aga kui ei taha, siis kandku ise oma kahju. Iga kewade, kui loomad karjamaale aetakse, saab tohtrite poolt läbi katsutud, kas on kõik loomad ilma wigata, et wõib karja lasta, kui wigasid leitakse, tapetakse otse kohe wigased loomad, ära et mitte katk laiali ei läheks. — Mis loomade katkust ja selle eest oleks weel kirjutada, seda jätan edaspidiseks, kui näha saan, kas aitab niisugune enne surmne loomade surmamine katku eest hoida, wõi mitte, küll siis jälle teadustan.

Weel lõpeks teadustan ühest kurwast ja äkilisest surmast: Üks perenaene Ann Ema rohkem kui 30 aastat wana, kadus kodust ära. Esiteks arwas mees, et ta kuhugi oma tutwate wõi sõprade poole läks, aga kui juba öö nõnda kahe wahel olles mööda läks, hakkas ta mees teda nimestatud kohtadesse otsima; aga päewa otsimise järele ei leidnud kusgilt! Wiimaks arwati, ehk wahest on kuhugi kaewusse kukkunud, — ja waata leiti naabri-rahwa kaewust, mis 12 sülda sügaw on, surnukeha! Wist on ta läinud wett tooma, nõnda kukkunudgi kaewu! Ta jättis mehe ühe lapsega leinama. — Wihma sadab siin iga päew, nõnda et, kellel wana rukki seemet on, wõib maha külwata, sest et maa kül-lalt toores on. — Kaukasiast tuleb kirjasid, et sinna kodumaalt palju rahwast olla sisse rännanud, juba olla rohkem kui 200 perekonda. Nõnda on lood siin Samaras praegu. — Palun iga auusat suguwenda, kes kaugel Wene maal elab, et teadustagu ikka midagi Eesti rahwa elust ajalehes, sest ajaleht üksi on see, kes teatusi laiali kannab. Sest kodu maalt käiwad mitmet ajalehed, ja iga üks toob säält kõige rohkem sõnumid, siis peaks ometi Wene maalt kirja saatjad neid toimetama. Sellega palun auusaid lugejaid see kord leppida. Soowin südamelikku terwitust igale suguwenna- ja öele kodumaale.

K. P.”

Eesti Postimees (nr. 37), 12. september 1884, lk. 3

Suchum-Kaleest on järgmine kiri Peterburi kindral-superintendendi herrale tulnud ja meile awaldada saadetud:

„Kõrgesti auustatud Ewangeliumi-Luteruse usu Peterburi Kindal-Superintendendi herra Laalandile palumine.

Et meie 1882. aastal Samarast wälja rännanud Eestlased Suchumi maakonda Kaukasia maal oleme elama asunud, wõib igäuks arwata, et waesel talurahwal esimene alustus alati raske on ja et ta päälegi weel kuulutuste läbi hädasse sattub! „Eesti Postimehes” oli lugeda, et Suchumi maakonnas 15 dessätini maad antakse, aga kui sinna rändasime, üteldi meile, et enam maad ei kui 10 dess. perekonna pääle. Aga kui maad kätte hakati jagama, ei antud meile enam kui 2—3 dess. perekonna pääle. Lubatakse küll mägede pääl meile maad weel juurde anda. Küll meie palusime kohalikku walitsust, et meile 5-gi dess. maad antaks, sest et mägede maast ei tule meile midagi kasu: mets-sead ja palju muid metsaloomi raiskawad seda 24 tunni sees ära, mis meie suure waewaga sinna oleme teinud! Aga kohalik walitsus ei wõtnud seda mitte kuulda, ja seda wiisi oleme hädasse sattunud. Pääle selle piinab meid külm tõbi nõnda, et kunagi terwist ei ole, ja on meie käest palju raha ära raisanud. Selle pärast on mõnel waesemal õnnetul tulekahju kandjal Jumala sõnast ja õpetlikkudest raamatutest suur puudus, ja nad paluwad Teid, auustatud Superintendendi Herrad, kudagi wiisi wõimalikult abi saata, sest et oma jõud wäga kasin on. Palume kui juhtub wanu ehk üle jäänud pruugitud raamatuid olema, siis mõningad, nii palju kui armust jätkub, meile saata, seni kui jõudu saame ise tellida. Sinna wõib weel hääd aega kuluda. Alandlikult paljudes.

Suchumi maakonnas 19. Juulil 1884. Peeter Watsar.

Nõnda on kiri. — See kiri on selle pärast meile awaldada saadetud, et meie lehes kuulutuse järele kord olla lugeda olnud, et igale perekonnale 15 dessatini Suchum-Kalee juures maad antakse, ja nagu oleks selle pärast Samara Eestlaste seast hulk sinna Kaukasiasse rännanud on. Meie ütleme siin, et see kirjasaatja poolest eksitus on. Meie leht ei ole kedagi wäljarändamisele ahwatlenud, ja meie teame kindlasti, et Samara Eestlased just ise maakuulajad Suchumisse saatsiwad ja siis nende kuulamise järele sinna rändasiwad. Palume seda tähele panna.

Kündja (nr. 37), 12. september 1884, lk. 395–396

Kaukasiast. Suchumist kirjutatakse meile: Auustatud „Kündja” toimetus! Wäljarändajad räägiwad, et Teie lehte igal pool Eestimaal loetakse, siis teatan selle sees mitme küsimise peale järgmist: Eesti asutus Suchum-Kalee linna ligidal on 14 perekonna asutatud, kes 1882 Samarast, kust nende himu täis oli saanud, seia tuliwad. Riigiwalitsus andis neile need maad, kust Türgi usku Abchasi rahwas eest ära oliwad wäljarännanud. Eestlased walisiwad Kodori jõeäärse ilusa nõgulise maa, mis 4 wersta Musta mere äärest ja 24 wersta Suchum-Kalee linnast eemal seisab, kuhu nad asusiwad ja asutuse nimeks „Estonia” paniwad. Sisserännand perekonde on siin peale nelja saja, kellest

113 perekonda Eestias elavad, teised elavad Abschaka, Agapa ja Gummi külades, mis kokku „Linda” nime kannavad. Iga täiskasvanud mehe hinge peale anti enne 15, nüüd aga 10 dessätini maad. Kõik maa on ärajautatud, saada pole enam midagi, sellepärast on muist väljarändajaid Wene külades ulualust otsinud ja pisut tööd leidnud. Suurem hulk on Pernu ja Harju maakonnast, kaa Peterburgist, Riast ja Krimmist seia tulnud. Suchumi maast kiidetakse küll palju ja on kaa mõndagi head temast kõneldud, aga et kõik jutud mitte nenda õiged pole, kui need kiitusekõned Eesti-, Liiwi- ja juba otsaga Kuuramale on ulatanud. Sest see olgu iga kodumaa Eestlasel teada, et jutud, mis mõne tuhande wersta tagast kodumaapinnale kõlawad, juba tee peal bibliipaksuseks on saanud. Siis wõime õigusega üheksa jagu kiitust mahaarwata, kui wast kümnes osa tõeks jääb. Mitte üksi Suchum-Kaleest, waid kaa mujalt kõlawad palju rohkem kiitust kui asi iseenesest wäärt on. Näituseks Krimmi tuliwad 23 aasta eest Eestlased, kui maa odaw oli, kus head maad, mis jõgede ääres ja weega kasta wõib, 3—5 rubla dessätin müüdi, ja siiski polnud ostjad. Aga waatame nüüd sellesugusid jõgede äärsid kohte ja küsime, mis nende eest tahetakse. Lageda rohulaanemaad sai enne aasta kümne eest weel 10—15 rublaga, aga nüüd juba 50—60 rubla dessätin ja weel koguni wett ei ole ligidalt saada. Perekopi maakonnas on Eesti külades kroonu poolt kaewud tehtud, mis kunni 60 sülda sügawad on, kus alati päewad läbi mees hobusega wett peab wäljapumpama, mis mitte kerge asi pole. Tulewad nüüd asujad ühe sellesuguse koha peale, kus wesi nii sügawas on, ja on juba tee peal paljus oma seia maale korjatud warandust ärakulutand ja nüüd hakka weel 60 sülla tagast maapõhjast wett wäljaurgitsema, sest ilma weeta keegi hingeline elada ei wõi, siis on kurb lugu! Teiseks on lage stepimaa, et sadande werstade peal puuksakest näha pole; kui wähe tuult tõuseb, siis on tolmupilwed nii kole paksud, et kogu taewaaluse pimedaks teeb, enamiste augusti ja septembrikuus. Iga inimene, kes Eesti pinnal on kaswanud, armastab ikka metsa ja ilma metsata maa on kodumaa Eestlasele koguni wõõras. Kaa ahjukütiga on wilets lugu. Loomasõnnik saab ärakuiwatud, siis turbliwiisi labidaga leigatud ja peale seda kuiwatatud, sellega küpsetatakse leiba ja keedetakse leent. Juhtub aga töölisi ligistiku palju olema, siis on leemekeetjad koguni wäledad üks teise eest neid hunnikuid ülessekorjama, mis loomad maha on pillanud. Õhtu tehakse härjad eest lahti, siis peab sulane neid öö läbi walwama, muidu lähewad wõõra wilja. Kus seda Eestimaal ettetuleb, et sulane oma öörahu rikkuma peab ja looma karjas olema? Nenda on kaa rehepeksu aegu, suur õnn kui sulane tunni ehk waewalt 2 magada saab, sest wili saab 5—10-ne wersta pealt ja weel kaugemalt härgadega koju weetud, ja hommiku enne päewatõusu peawad koormad kodu olema, et reheplatsile maha wõib panna, ja lõunaks teised, nenda et 2 rehte päewas walmis saab. Waadake ette, armsad Eesti wennad ja sulasemehed, et mitte ilma asjata oma kopikaid ei tule kulutama ja raskemat orjust otsima, kui meie kodumaal ongi. Nenda on kaa Suchumis, kellest palju kiitusejuttusid kodumaapinnale on jõudnud, nagu polekski seal waja tööd teha ja inimene nagu Paradisis elada wõib. Aga kõik ei ole mitte kuld, mis hiilgab. Suchumi linnast 5—10 wersta kaugel mägedes on Abschakowi, Agapa ja Gummi külad, kus tänawu aasta 200 perekonda Eestlasi on asunud. Mõnel oli kaa 1000 rubla umbes raha ligi tuua, aga praegu pole mitmel nende tuhandemeestel enam 300 rublagi järele. Maa on kõik

wäga mäGINE ja suure metsa all. Kus metsa pole ja wanaste põllud on olnud, on sõnajalad wäga pitkaks kaswanud peal., kelle sees metssead ja kuldhundid elawad. Niidad sõnajalad pealt maha, tuleb alt selge walge sawi wastu. Sui ajal kuiwab see nenda kõwaks, et kas raiu kirwega, tükki küllest kätte ei saa. Orud on nii sügawad nimelt Gummi küla juures. Wankriga ei saa sealt ilmas-ki wälja, linna käiakse ratsa hobustega. Kui midagi wiia ehk tuua on, siis seutakse teine kott teine poole sadula külge ja mees talutab hobust suu kõrwast. Praegu Eestlaste polegi weel kõigil hobust, peawad kõik seljas tooma. Enamiste teewad siin rahwas kukurusi ehk maisi, mis kaa Eestlased teewad. Öeldakse, et kartuhwliid ega kapsad ei pea kaswama, sest maapind kuiwab wäga kõwaks ja päike kõrwetab pealsed ära. Junikuus läks ühe mehe naene Abschakowi külast linnast kottiga leiba tooma, tagasitulles tulnud kaks Abchaslast wastu, teine wõtnud kohe rewolwri wälja, sundinud naest paigale ja otsinud tema taskud läbi. Et raha pole leidnud, piinanud mõlemad naest ja läinud metsa. Naene jooksnud nuttes koju, kus ta kaua haige olnud. Mees kaebas linnas maawalitsuse juures asja lugul üles, see laskis ümberkaudse pärisrahwa kokkukutsuda, aga kelmid jäänud siiski kadunuks. Ma olen Teile mõne asja üle lühidalt kirjutanud, sellepärast et kodumaa Eestlased wäga liialt hakkawad wäljarändama ja rändamise tuhin on kodumaal koguni suur. Selleks oleks tarwis nüüd aegsaste kõige Eestikeele ajalehtedes wastuastuda, et weel aegsaste abi saaks.

Kaukasia Eestlane S. J. K. N.